

ВАСИЛЬ КУДРИК

МАЛОВІДОМЕ З ІСТОРІЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

ТОМ III.

Д р у к о м
ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ „ТРИЗУБ”

Вінніпег, Манітоба

1 9 5 5

diasporiana.org.ua

КОНОСІТ КОМП'ЮТЕР
Української Греко-Католицької Церкви
в Канаді

THE UKRAINIAN GREEK ORTHODOX
CHURCH OF CANADA
7 ST. JOHN'S AVE. WINNIPEG, MAN.
ВАСИЛЬ КУДРИК

МАЛОВІДОМЕ З ІСТОРІЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

ТОМ III.

Д р у ж о м
ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ „ТРИЗУБ”
Вінніпег, Манітоба
1 9 5 5

Printed by
TRIDENT PRESS LTD.
Winnipeg, Man.

СЛОВО ДО ТРЕТОЇ КНИЖКИ.

Друга книжка „Маловідомого” подає події в гр. кат. Церкві від часу, коли Андрій Шептицький став львівським митрополитом, однакж тих подій було тільки, що в другій книжці тяжко було їх перелічити. Вони ж не обмежувалися до самої Церкви, але зачіпали і загальне життя Українців. Одні з тих подій відбувалися ще за панування Австрії, а другі за нової Польщі. Опис тих подій продовжується в одній книжці.

Під Австрією хоч вороги ставили великі перешкоди, але українська свідомість росла й українська сила підносилася. Не будь першої війни, а можливо, що Українці були би добилися поділу Галичини на польську й українську, отже мали би до якоїсь міри автономію.

Інакше пішла справа під Польшею. Тут вся польська сила звернулася проти Українців, щоби їх, як Українців, цілком знищити. Окремо мали на увазі знищення Церкви. В тім польська і римська рука працювали разом. Окремим для них інструментом в їх роботі були греко-католицькі єпископи, яких головою був Шептицький.

Подій, що в тих часах відбувалися, не освітлюють гр. кат. письменники. Коли їх згадають, то звичайно дуже ко-

ротко і в викривленім вигляді, або їх і цілком не згадують. Подрібно не розбирають їх і нецерковні письменники.

Однакож Українці повинні все те і тепер знати. Се не тільки впровадить їх в ширший світ подій, які мусять всіх обходити, але навчить також розсудно розбиратися в тих подіях, і в тих способах, яких „невидимі руки” вживають в своїй роботі. Таке знання поширить український розум.

* * *

Події, які подає „Маловідоме”, виводять читача на воєнний життєвий терен, на яким стоять проти себе два воєнні табори, між якими йде завзята боротьба. Перший табір, се український нарід, що обороняє свої справи, свої права, і взяталі своє життя. Другий табір, се явна, а в части замаскована сила, яка йде диким наступом, щоби український нарід знищити.

Сила українського народу для оборони себе впливає зо свідомости його слухности, а в руках ворога є лише апетит загарбника, який на ніяку слухність ні справедливість не оглядається.

Та яке велике геройство виявив український нарід обороняючи своє життя! В його оборонних рядах стоять усі його верстви, усі його класи, — підлі патріоти священики, інтелігенція, селяни

ство, а між ним і жіноцтво, молодь, а то і діти. Чи може бути більше серойство?

„Маловідоме” ставить перед очі живі приміри того, що діялося, а се буде для Українців наукою і на тепер, і на будуче, як треба свої справи і своє життя обороняти; і як треба навіть замасковуваних ворогів по їх роботі пізнавати. Се піднесе Українців на висший степень свідомости і культури.

Автор.

ЧИ ШЕПТИЦЬКИЙ ПРОТЕСТУВАВ ПРОТИ НИЩЕННЯ ЦЕРКОВ НА ХОЛМЩИНІ?

Хоч ся справа належить до дальшого ходу подій, але треба поставити її тут на початок книжки тому, що вона найблизша до нашого часу і на неї католицькі політики часто покликаються щоби піднести повагу Шептицького.

В 1938 р. Поляки почали масово нищити православні церкви на Холмщині. Проти того розпучливо протестували і православні і греко-католики з Галичини. Таке нищення тревало сім тижнів. Знищено понад 100 церков.

Коли ж Поляки, зі страху перед польським протестом нищення церков зупинили, — тоді і митр. Шептицький задумав також протестувати і приготував протестаційне Послання.

Те Послання мало появитися в львівській "Ділі", ч. 184, з 23-го серпня, 1938 року, але Поляки його skonфіскували. Та воно в відбитках розійшлося поміж людьми й українська преса поза Польщею його передруковувала.

Католицькі політики й обожателі Шептицького вважають те Послання великим українським патріотичним вчин-

ком Шептицького, кажуть: "Він греко-католик, а православні церкви обороняв, коли самі православні владыки своїх церков не обороняли. Він герой над героями!"

Але наділі не так воно було! Те Послання не було ніяким протестом, — се перше. Шептицький вийшов з Посланням аж тоді, коли і дійсного протесту не було вже треба, — се друге. Католицькі політики справу перекручують, чорне називають білим, — се третє.

Дальше маємо зміст того Послання, отже придивімся до нього.

Послання в справі Холмщини.

Андрей, Львівський і Галицький Митрополит, Преосвященним Єпископам, Високопреподобним Капітулам і Всечесному Духовенству Галицької Провінції.

Мир Вам о Господі і Божа благодать!

Потрапляючи події останніх місяців на Холмщині змушують мене прилюдно стати в обороні переслідуваних наших братів, незєдинених православних християн Волині, Холмщини, Підляшшя і Полісся, та завізувати Вас до молитви за них і до діл покаянних, щоб вивести з неба Боже милосердя.

Коло сто церков розібрано і розвалено. Деякі спалено рукою незаних злочинців. У замкнених церквах і каплицях заборонені Богослуження, і в них і поза ними. Між знищеними церквами є дорогоцінні старинні пам'ятники церковної архітектури. Часто нищили і знаряддя релігійного культу (релігійні річі). Людей змушували, іноді насильством приймати католицьку віру в латинському обряді. Священиків, удержуваних лептами бідного населення, що з доручення своєї Духовної Влади виконували душпастирські обов'язки, виселяли та діймаючи карали грошовими гривнями або в'язницею. Неповинних людей не раз бито та видалювано з їхніх осель. Навіть не вільно там учити катехизму і проповідувати в матерній мові людей.

Православна Церква покрита жалобою. Православні церкви поза границями держави наказали молитви і пости в намірі в'єднати з неба заперестання релігійного переслідування.

Ціле православне населення Польщі затривожене. Населення Холмщини зранене у найсвятіших і найблагородніших почуваннях. А всі зеднані з Вселенською Церквою (Римською!) восточні боліють над ударом, завданим самому ділу зєдинення.

А те все сталося в хвилині, коли уряд

предкладав до ратифікації уклад в справі поунійних дібр, заключений між Апостольською Столицею та Польською Державою. Тим хронологічним збігом обставин ініціатори й організатори діла знищення скидають на Апостольський Престіл одієм (ненависть) того, що сталося. Події на Холмщині нищать в душах православних незєдинених наших братів саму гадку про можливість зєдинення, представляють Вселенську Церкву (Римську!) ворожою і небезпечною для православного народу. В очах кількамільйонного населення Польщі Апостольська Столиця представлена співвинною діла знищення. Отвирається нова пропасть поміж Східною і Вселенською (Римською!) Церквою.

Кому ж приписувати ті матеріяльні й моральні руїни? Хто ж посмів у католицькій державі на очах представника Апостольського Престолу-Нунція, на очах многочисленних католицьких єпископів завдати Вселенській Церкві (зн. Римській Церкві!) такий страшний удар? Хто ж посмів, всупереч інтересам держави, з потоптанням традиції Маршала Йосифа Пілсудського, виконати таке безприкладне діло?

Це могло статися тільки за інспірацією (підшептом) укритих ворогів Вселенської Церкви (Римської!) та Християнства. Таке діло не могло нікому прище-

сти хісна крім них. Вони мали легке завдання, коли нищили частину Вселенської Церкви і нарід, що до тої Церкви належить, а могли заслонюватися позірними мотивами, що нищать ворогів держави. **Нищили Католицьку Церкву (Римську?)** при мовчазній апробаті (дозволі, згоді), або радісних оплесках многих католиків. Ми навіть не звертали за поміччю до наших братів латинського обряду. Вони могли нам цієї помочі відмовити, уважаючи нас, наперекір яскравим доказам, що так не є, за нельояльних громадян.

Законспіровані (замасковані, таємничі) вороги Християнства **не можуть у Польщі виступати явно проти католиків**, бо ці останні надто сильні. Мусять маскувати свої удари. Ділають через інших посередно, але і тоді можна їх пізнати по цілі, до якої прямують.

Осмілені успіхом поважилися в останньому випадку нанести тяжкий удар на неповинних і бідних селян та священників Холмщини, яких не могли оскаржувати у нельояльності для держави; удар, якого не могли оправдати ніяким закидом, зробленим тому народови. Наносять його, вживаючи патріотичних гасел, як “вирівнання історичних несправедливостей” і “нищення слідів неволі”, а несвідомих католиків штовхають до нехристиянських вчинків. Той

удар нанесли неповинним православним так зручно, що **рівночасно вдарили і Вселенську Церкву (Римську!)**, але тим і зрадилися, показали чим є вони вдійсности: це вороги Християнської Церкви, вороги Християнства.

Ми болюче мусимо відчувати всі терпіння наших братів, а антихристиянські (протихристиянські) поступки мусимо **нап'ятувати**. Нищення церков у місцевостях, де церква потрібна народови, заборона відправи церковних Богослужень і карання за молитву — мусимо вважати за факти релігійного переслідування.

Мусимо, нажаль, уважати за **тріумф ворогів Церкви — МАСОНІВ**, той моральний удар, завданий самій ідеї зєднання Церков та авторитетови Вселенської (Римської!) й Апостольської Столиці.

Мусимо **запротестувати (!)** проти намагання кинути понуру тінь підозріння, що боротьбу з Православною Церквою апробує (потверджує) Апостольська Столиця. Мусимо також **запротестувати** проти того, щоб **холмські події та політичну боротьбу з Українським Народом оправдувати інтересами Католицької Церкви**.

Сьогодні може католицька опінія ще не зорієнтована (може ще не зрозуміла як воно є); сьогодні ще багато ка-

толиків не здає собі справи з того, що сталося, та що є і лишиться грізним мemento (грізною пригадкою) для католицької Польщі.

Для переслідуваних так, як і для нас, є потіхою, що Бог справедливий дивиться з неба на наші терпіння. Доля народів у Божих руках. Бог зможе з терпінь бідного народу випровадити правдиве тривале добро для нього; СЛАВУ ТА ПЕРЕМОГУ ДЛЯ СВЯТОЇ ВСЕЛЕНСЬКОЇ (Римської!) ЦЕРКВИ.

Дано у Підлютому в день св. Славного Пророка Іллі 2. серпня, Р.Б. 1938.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

**
*

Перегляньмо те Послання.

Се те Послання, за яке мала би бути велика заслуга і слава Шептицькому. (Пояснення слів і підчеркнення додав атвор "Маловідомого").

В тім Посланню нема протесту, але явна оборона Поляків і Риму.

Шептицький закликає духовних **до Молитви і діл покути**, але се пуста балачка, бо за що і за кого вони мають покутувати? За тих, що церкви нищать? Не молитви і покути було тут треба, але попід небеса кричати перед

світом про польські розбої. Нехай тоді Поляки покутують!

Різко обороняє Шептицький Рим перед закидом, що немов то Рим замішаний в справу нищення церков, — хоч знав, що Рим за те нищення дістав від Поляків гроші.

Дуже журиться Шептицький “ідеєю зєднання” православних з Римом, та висуває гадку, яка нібито — “е в душах незєдинених про можливість зєдинєня”, наче б того зєдинєння Українцям було треба і вони його прагнуть.

Вкінці виправдує та обороняє Поляків кажучи, що нищення церков, се робота МАСОНІВ. А хто вони? Шукай вітра в полію.

Не Поляки, а Масони винні.

Каже Шептицький, що масони своїми впливами — “на очах Апостольського Нунція, на очах католицьких (польських) єпископів, завдали Вселенській Церкві (зн. Римській) такий страшний удар”. Отже удар не тим, яких церкви понищено, тільки Римови. Бідний Рим!

Але тут Шептицький явно збрехав, бо якраз Рим на нищенню церков добре заробив, — дістав від Поляків 2,500,000 золотих! Такого удару він кожного дня хотів би.

Та ціл едиво, що коли ті „масони” церкви нищили, то і нунцій (папський

міністер), і папа, і польські єпископи, і польський уряд, — всі дивилися на те нищення як заголомшені і нічого не казали. Таке з Послання виходить.

Хоч говорить Шептицький, що тих масонів **“можна пізнати по ціли, до якої прямують”**, але ті заголомшені їх не пізнали. Мабуть пізнав їх лише Шептицький, та і він мовчав.

“Масони”, се крутарська видумка Шептицького, **бо в польськiм соймі справа православних церков довго обговорювалася.** В **“Ділі”** з 1938 р. були про те великі статті, — про польські пляни були промови українських послів, протести православних і гр. кат. послів... **“Гонець Польскі”** з 24-го серпня 1938 р. писав:

“Ся справа тягнеться кілька місяців. Справа була устійнена (вирішена) між польським урядом, польським єпископатом і папським нунцієм в Варшаві. Про намічену акцію, устійнену між адміністративними (державними) і костельними властями повинен був знати і митр. Шептицький.” — **“Нива”, ч. 9, 1938).**

Слово **“протестувати”** в Посланню звернене не проти нищення церков, але — **“проти намагання кинути понуру тінь підозріння, що боротьбу з Православною Церквою апробує (потверджує).**

Апостольська Столиця", та проти того, що немовто боротьба (Поляків) з українським народом лежить — **"в інтересах Католицької Церкви"**. Лише проти того він протестує.

Потіха православним.

Балачкою потішає Шептицький тих, що лишилися без церков, каже: **"Для переслідуваних, як і для нас, є потіхою, що Бог справедливий дивиться з неба на наші терпіння"**. Значить: **"Не журіться, бо Бог дивиться!"** — А себе він потішає тим, що: **"Бог зможе з терпіння бідного народу випроводити правдиве тревале добро для нього, славу та перемогу для Святої Вселенської (Римської Церкви)"**. Значить: буде добро і православним і Римови.

Шептицький мусів се так розуміти: без своїх церков православні златни-щаться і спольщаться, і тоді будуть мати спокій, а Римській Церкві (разом з польською) буде перемога.

Такими пустими балачками Шептицький збуває в Посланню справу нищення церков і загарбування українського церковного майна. Чи могли Поляки того Послання так боятися, щоби аж його конфіскувати? Коли ж сконфіскували, то очевидно з іншим обрахунком.

Хто такі масони

Коли говориться про масонів, то треба пояснити хто се масони.

Се міжнародна, напів тайна організація, дуже закрашена “Старим Завітом”, чи жидівством. Не є вона релігійною організацією і до неї належать головню аристократи, великі багаті. Явна вона, але її внутрішня політика і робота світової мало відома. Коли вона повстала, годі знати, а повстала давно. Дехто вважає масонів “невидимою рукою”, що кермує світовою політикою, тому в деяких краях є упередження до масонів. Масони мають свої організації в різних краях.

Звичайний член масонів може дійти до 18-го степеня, але всіх степенів є 33, і до тих лише певні доходять. І лише вони знають головні цілі масонської організації.

Аж коли Шептицький заговорив.

Довгий час проти нищення церков протестувала галицька преса, галицькі посли; протестував православний церковний провід і нарід; протестували православні і в других краях, отже годі було Шептицькому цілий час мовчати. Може і Поляки порадили: “Скажи хоч щонебудь, але скажи... Ще і славу здобудеш”. І він сказав.

Але одно було цікаве, — польська преса писала, що Шептицький Послання вже готовить, коли Українці ще нічого про те не знали, — як про те згадує “Діло”, — отже видно, що Шептицький з Поляками скорше радився.

Від 1-го червня до 21-го липня, 1938, Поляки знищили 110 церков і 7 каплиць, — отже за сім тижнів. Соймова сесія, де Українці протестували, закінчилася з кінцем липня.

А Послання Шептицького мало повитися в “Ділі” аж 23-го серпня, 1938, отже місяць по знищенню тих церков! Поквапився! Тоді, коли Поляки зі страху перед більшовиками нищення церков зупинили.

Слабий помер, вже його могила травою заростає, а Шептицький готує лікарство, щоби слабого лічити. Славний лікар! За те йому честь велика. Таких лікарів мала гр. кат. Церква!

Чому Поляки Послання skonфіскували

Причин до конфіскації Послання Поляки не мали, бо ж воно Поляків обороняло, але причин можна догадуватися. Поляки мусіли таке викомбінувати: — “Нехай Шептицький щобудь напише, ми skonфіскуємо, а тоді піде розгос, що Шептицький протестував, чуда хотів для

Українців творити, але Поляки перешкодили...”

Се Полякам не пошкодить, — а Українці того Послання і не побачать, а хто й побачить, то буде мати на увазі лише конфіскату і до змісту Послання не придивиться. Всі повірять, що там були страшні річі проти Поляків; будуть вірити і православні і греко-католики, — а тоді велика слава рознесеться про Шептицького!. Довіря в усіх здобуде. Великим героєм стане. Будуть всі його вихваляти як “кота в мішку”, сказавши словами приповідки.

Така мусіла бути ціль Шептицького і Поляків і вони не помилилися. За те Послання величають Шептицького не тільки греко-католики, але і деякі православні, навіть письменніші, хоч і не знають чи є за що величати.

Большевики спинили нищення церков.

Справа та нині невідома, але каже посол Баран, що большевицький амбасадор сильно запротестував в Варшаві проти нищення церков і переслідування православних, і Поляки настрашилися, отже нищення церков зупинили. Навіть дозволили вернутися до Православної Церкви тим, яких вони вже примусили до римо-католицизму. Большевики Шептицького випередили.

Розумієсь, що большевикам не ходило про релігійні справи, але щоби позискати прихильність православних, а Польщу настрашити. Вони мали на увазі свою справу. Мусів про те знати і Шептицький, коли другі знали.

Отже не “молитва і покута” гр.-кат. єпископів, ані Послання спинило польські розбої, але погроза тих большевиків, що не були кращі від Поляків. Поляки ж знали, що тоді вже і так війною пахло (Баран в книжці про Шептицького).

Шептицький не мав права протестувати.

Важне, що коли б Шептицький навіть хотів протестувати, то він не мав на те права. На вимогу Конкордату, Артикулу 12, він з другими єпископами зложив таку присягу:

“Перед Богом і на св. Євангелію присягаю і прирікаю, як годиться єпископови, вірність польській республіці. Присягаю і прирікаю, що з повною лояльністю буду шанувати уряд установлений конституцією, та що причинюся, щоби його шанувало все духовенство. Крім того присягаю і прирікаю, що не буду брати участі в ніякому порозумінню, ані не буду присутний при ніяких нарадах, які могли би принести шкоду польській держа-

ві або державному порядку. Не дозволю мойому духовенству брати участі в таких нарадах. Дбайливий за добро й інтереси держави, буду старатися ухилити від нього всілякі небезпеки, про які я знав би що йому загрожують.”

Зложивши таку присягу він не мав права протестувати, та ще й публично. Не міг й Українців закликати до протесту. Не міг з ними радитися, ані бути на їх нарадах. А коли б довідався про роботу проти уряду, то має се “ухилити”, себто урядови доносити, або бодай особисто спиняти таку роботу.

Се була присяга ворогам українського народу, що ж тоді в нього українського залишилося? Він цілий віддався на службу ворогам.

Тому то його Послання не було протестом. **Він не протестував!** Балачка, що Шептицький протестував, се з одної сторони брехня, а з другої уява несвідомих побудована на конфіскації.

Шептицький ніколи не протестував.

Він не протестував, коли **Польки** від першого дня повстання Польщі переслідували і греко-католиків і православних. А переслідування і рабунки **Польків** були страшні.

Посол Баран, передовий між тими

світськими, що багато протестували, ось як писав, чи говорив:

Православний митрополит і єпископи мали руки зв'язані Поляками.

Польські кольоністи нападали доми селян на Холмщині, нищили їх майно, щоби примусити до латинства.

На православних йшли польські ксьондзи, учителі, війти, старости, поліція. В 1938 р. цілі села, щоби ратувати життя і майно, переходили на католицизм.

Коли при відступі російське військо забрало багато православних і вони не зараз вернулися, то польський уряд багато церковної землі дав Полякам, церкви позамикав, з других поробив костели, а треті знищив.

Серпня 1-го, 1914 р., на Холмщині і Підляшу було 318 церков, а 1-го вересня, 1939 р. було їх там 51. Поляки 149 церков перемінили на костели, а 189 знищили.

А що діялося в Галичині, се вже окремо знаємо. Є "робота" за Поляками, а яка за Шептицьким? Чи він протестував?

ЯК ПАПА ПРОДАВ ЦЕРКВИ ПОЛЯКАМ.

Римська Церква стоїть на тім, що католицькі церкви і їх майно є власністю папи. І папа став на тому, що православні Церкви в Польщі з їх майном, то йо-

го власність, бо вони колись були уніятські, отже католицькі. А що папа не міг забрати їх до Риму, то продав Полякам.

Знов же для Поляків виходило, що коли б вони ті церкви так собі забирали, то повинні би заплатити тим, від яких забирають, дати відшкодування. Се прийнятий міждержавний закон. Так всюди роблять. А забирання без відшкодування, се простий рабунок.

В тих труднощах папа прийшов Полякам з допомогою. Поміг рабувати.

Папа продав православні церкви Полякам за 2,500,000 золотих (за пів мільйона долярів), і нехай Поляки роблять з ними що хочуть. Він дав Полякам контракт купна, отже свою "легалізацію".

Так продав він чуже майно чужим, властителів не питаючи. Гроші для нього були важні.

Претенсії папи до того майна, беручи на Божу і людську справедливість, не були оправдані, як про те і в "Ділі" широко писалося. Се було майно народу, що того майна вживав і для свого життя потребував, а не чужого далекого Риму.

І ще є одна справа: **він ті церкви з їх майном вже другий раз продав!** Коли уніяти під Росією стали православними, то Росія дала йому відшкодування за бувші уніятські церкви. Вона їх від папи купила. Читаємо в "Ділі":

“В хвилині, коли колишня гр. кат. Церква перетворилась на іншу церковну організацію (православну), Ватикан міг зголосити своє право, нехай би чисто формальне, до відшкодування, і він се зробив та **відшкодування від царського російського уряду дістав повністю**. Через те вдруге домагатись відшкодування не було вже підстав, — тимбільше, що латинські костели на Холмщині й Підляшшу таки заволоділи значною пайкою церковних земель і не дали за ту землю ані сотика”. — (Діло, ч. 148, 1938).

Така безсовістність і лакомство Риму. Кожного дня тесаме продавав би як своє. Дотого ж тепер продав добро уніятської (чи греко-католицької) Церкви іншій Церкві, — римо-католицькій. Значить, — міг продати і протестантській на час, поки знов буде комусь продавати. Таке виходить.

**

“Поляки мали контракт купна в руках і почали церкви нищити, а їх землі собі забирати. І нищили навіть ті церкви, що були збудовані православними ще перед унією, і ті, що збудовані православними недавно і ніколи уніятськими не були. Хіба рабівник буде перебирати?”

Так забрали вони 73,000 гектарів церковної землі, якої пересічна вартість бу-

ла 73 мільйони золотих (73,000,000 золотих — 14 мільйонів і 600,000 доларів). А папі дали з того ледви 2 і пів мільйона золотих. Добрий інтерес! А папа бодай тільки за чуже дістав. На дорозі того не знайдеш.

“Діло” з 9-го липня, 1938 р. писало, що сойм “ратифікував (потвердив) договір, яким Рим за 2 чи 2½ мільйона золотих відступає нібито своє право урядови до земель і майна, що колись належали до гр. кат. Церкви”. Про те в “Ділі” писалося дуже широко і не раз.

Чому галицькі послы протестували.

Питання: чому гр. кат. галицькі послы ставали в обороні православних церков? Послухаймо, що посол Баран говорив в соймі 6-го липня, 1938 року:

Як Українець греко-католик, що підлягає Апостольській Столиці і папі, — в імені Української Парламентарної Репрезентації Галичини заявляю, що справа оборони Православної Церкви — се національна справа цілого українського народу, і тому ми, українські галицькі послы греко-католики, голосувати будемо проти постанов дискутованого укладу” (проти продажі і забирання церков.”

Важна, гідна заява! Їх до протесту за-

ставляє не гр. кат. Церква, ні її начальство, ані Рим, але справа цілого українського народу. Гр. кат. Церква з її єпископами тут ніпричому. Посли провадять боротьбу з ворогом на власну руку поза Церквою, а провідники Церкви собі сплять. Їх національна справа не клопоче. І для Шептицького в його Посланню важною є Римська Церква, а не національна справа українського народу. Він про неї ані словом не згадує.

В “Ділі”, ч. 161, 1938, є промова Барана, де він вичисляє подрібно знищені церкви, і коли вони збудовані, та каже, що — 98 зі знищених були побудовані або перед заведенням унії, або по заведенню унії православними, отже не можуть католики видумувати собі до них ніяких прав.

Церква в Щебрешині збудована 1184 року, отже за українських князів; в Корниці 1578; в Білій Підліській 1582; в Замостю 1589 і др. Та їх понищили. Навіть ту, що за українських князів збудована, знищили.

Чи православні протестували.

Кажуть католицькі політики, що православні єпископи не протестували, але се брехня. То Шептицький не протестував, але обороняв Поляків і Рим.

“Діло” писало як митр. Діонісій посилав телеграми до уряду в справі руй-

новання церков, як сам туди їздив, а 28 липня була довша вістка п. з. **“Чому сконфіскували Пастирський Лист православних єпископів”**. Говориться там, що Лист сконфіскували ще 16-го липня, 1938 р., а лист був в справі нищення церков.

Але хіба про одних єпископів ходить? Церкви власність народу, а нарід протестував! Протестували православні посли, протестували громади. Яких ще протестів католицьким паничам треба?

В “Ділі”, ч. 149, 1938, є стаття, де говориться, що **“Українських делегацій з Холмщини не допустили до прем'єра”**. А були делегації з різних сторін Холмщини і Підляша.

Навіть православного посла Пастернака, як делегата, не допустили, казали що прем'єр слабкий, хоч він приймав тоді польські делегації. Для католицьких паничів се не делегації і не протести.

Що писало православне “Слово”.

“Діло”, ч. 151, 1938, подає статтю з органу православної консисторії — зі “Слова”, де між іншим говориться:

“Те, що діється на Холмщині, описати тяжко. Нарід голосить. З мість лунає одно: “Ратуйте нас!”

“Десятки делегацій оббивають пороги установ (урядів). І поки вони тут (об-

бивають пороги), пливуть до них телеграми: **“Церкву знищено”**.

“Молитовні дома і церкви, побудовані замість них (замість знищених), бурять “для того, що нелегальні” (що без дозволу уряду).

“Православні цвинтарі при церквах закривають. Ксьондзи в супроводі поліціантів приїздять пересвячувати цвинтарі на католицькі.

“Невідомі особи вибивають вікна в домах священників, стріляють.

“Десять жінок з села Хмільок, деякі відірвані від грудних дітей, сім тижнів терплять в арешті в Білгороді за спротив владі при замиканню молитовного дому...”

Чи се не протест православних? Чи треба ще іншого, якогось великопанського протесту? Десятки делегацій оббивають пороги урядів — чи се не протест тих, що найбільше покривджені? А ким? Не Татарами, не Турками, не большевиками, — **але католиками Поляками і папою**. Страшне католицьке християнство!

Як відбувалося нищення церков.

“Діло”, ч. 160, 1938, подає інтерпеляцію посла Барана, де він оповідав в сеймі, як Поляки нищили церкву в містечку Лащів. Каже Баран:

“В понеділок 4-го липня, 1938, з'явився біля церкви в Лащові війт, Казимі-

мир Хмель, в асисті численного відділу державної поліції, з поліційною собакою, враз з робітниками Поляками з дооколичних місцевостей, і зараз приступлено до бурення церкви, — одинокої православної церкви на широку околицю з кількома тисячами православних.

“Збіглося кількасот людей. Прибігли малі діти, і старики над гробом, зявилася молодь, жінки, муштини. Понісся страшний плач і голосіння серед зібраних православних.

“Тоді поліція пустила свого пса на малі діти, а старших почала бити гумовими палками і кольбами крісів, відганяючи від церкви. Побито багато людей. (Цілком по християнськи!).

“Поліція весь час асистувала (доглядала) бурення церкви, що тревало три дні. Населення було безсильне супроти численного озброєного поліційного відділу і тільки голосним плачем і хлипанням протестувало проти бурення їх церкви

“Серед голосно хлипаючих жінок находилася місцева 25-літна дівчина, Анастасія Козак, яка серед спазматичного плачу крикнула: “Люде, ратуйте церкву, бо не будемо мати де молитися”. За те забрала її на постерунок поліції, де командант постерунку, Мечислав Матчинськ, перед переслухан-

ням побив її гумовою палкою і словами її зневажаючи. На постерунок спроваджено й інших. Страшено їх, що будуть виселені, коли не перейдуть на римо-католицизм.” — А ще далше:

“На початку бурення церкви в Лашові спроваджено під байнетами о. Павловського (православного), щоби виніс з церкви Найсвятіші Дари. В асисті поліції з байнетами ввійшов до церкви Павловський. Поліція підійшла до великого віктаря, а з нею ввійт Хмель в капелюсі, якого весь час в церкві не знімав, бо так хотів показати погорду для православної релігії.

“Церкву збурено. Частину матеріялу продав ввійт Полякам, а решту відложено на продаж. Робітники розкопали могилу пароха о. Королинського, помершого перед 40 літами, труну отворили, шукаючи за золотим хрестом. Гріб засипали і знищили камінний нагробник. Зрізали всі дерева коло церкви. Площу мають призначити на місце забав для польської молоді.”

Тут Баран оповідає про таке ж нищення других церков і вичисляє, де вони були. Каже, що при їх нищенню вмишно нищили образи святих та інші церковні річі, а православні мусіли ще платити робітникам, які їх церкви нищили.

Переложіть се на англійську мову, а Англіяцям тяжко буде повірити, що в

20-ім віку католики Поляки такі насильства виробляли. Але коли се говорив посол в соймі, то він мав факти в руках. Він найперше їздив і про все розвідувався. На подібний лад в соймі і другі говорили. І в “Ділі” та другій пресі багато про те писалося.

Значіння Послання Шептицького.

Робота і неробство Шептицького показувало, що він, як Поляк, заліз між Українців, щоби їх роботу спиняти, а де можна, нищити. А те Послання ще більше показало його польське лице.

Уважаймо! Нищення церков “масонами” він лише **“нап’ятновує”**, зве негідним, але ясно **“протестує”** проти закидів Римови. Рим невинний, — хоч знає, що Рим продав чужі церкви Полякам. Проти нищення церков **не протестує!**

Про “восточних зєдинєних” каже, що вони, — **“боліють над ударом завданім самому ділу зєдинєння”**, а не над тим, що Поляки Українців догола обробовують. Се “зєдинєним” байдуже. Нєхристине тїї “зєдинєні”! І чи тут знов не польська безбожна політика Шептицького?

Послання показує нам тісну рабівничу спілку Поляків з Римом. Показує, як “Заступник Христа” не боявся продавати чужого майна рабівникам. І байдуже йому було, що Поляки церкви ни-

щать, на людей собак пускають, людей бють, арештують. Але ж... Хіба Рим руками своїх вірних не палив колись людей на стосах, не вбивав десятками тисяч?

Яка ж з того наука?

Греко-католики повинні зрозуміти, що як довго вони є католиками, так довго вони стоять в однім ряді з Поляками, бо католицизм разом їх зв'язує. Злочини Поляків йдуть і на рахунок греко-католиків. Хто стоїть в однім ряді зі злочинцями, того до злочинців зараховують.

Події на Холмщині повинні греко-католикам, а то й римо-католикам Українцям пригадати, що подібними способами, як на Холмщині, Поляки з їх Потіями, Терлецькими і другими їх предків приганяли до унії.

Наука гр. кат. священикам, в яких ще бється українське серце.

Вкінці наука тим православним, які наосліп вірять, що підданство папі принесло б волю, добро і славу українському народови. Сама холмська справа ясно показує, чого від Риму можна сподіватися.

ЕП. ГРИГОРІЙ ХОМИШИН

Приходимо тепер до еп. Григорія Хомишина, який має за собою велику і цікаву історію.

Еп. Хомишин, син селян з Гадинковець, в східній Галичині, родився 1876 року. Єпископом в Станиславові був від 1904 р., на місці Шептицького, що забрався з Станиславова до Львова, ставши митрополитом.

Українська Енциклопедія зазначає, що Хомишин був **“прихильником римської орієнтації”**, себто латинізатором. А римська орієнтація йшла впарі з польською орієнтацією, отже з польонізацією.

Як Хомишин став єпископом.

В перем. “Укр. Голосі” з 1925 р. є стаття в трох числах — 16, 17 і 18-ім, п. з. **“З історії останньої обсади єпископських престолів в Станиславові і Перемишлі”**. Автор Кость Осипович, та се очевидно прибране ім'я священника. Зміст статті показує, що її писав священник, бо лише священник міг церковні справи добре знати.

Оповідаеть в тій статті, що коли Українці запитали Шептицького кого по-

ставить в Станиславові єпископом на своє місце, то Шептицький відповів, що поставити "ліпшого від себе".

Були поголоски, що єпископом стане о. Плятонід Філяс, але він був занадто Українцем, отже проти нього стали москвофіли. Вони вдалися зараз до Поляків (до графа Анд. Потоцького) та до Шептицького і той змінив свою думку та почав шукати іншого кандидата.

Але не радився Шептицький з Українцями, тільки поїхав до свого дядька (вуйка), польського кардинала Пузини в Кракові, за порадою. І взяв з собою о. Льва Туркевича та одного з молодших священників. Говориться в статті, що той молодший ще живе і міг би посвідчити правдивість того, що оповідаєсь. А Пузина дав Шептицькому таку раду:

"Romanie! zrób biskupem chłopą! On ci za mitrę we wszystkim będzie powolny. Nie mianójk synów księży, bo u nich jest tradycja, bo synowie księży to ludzie z charakterem".

(Романе! Зроби єпископом хлопа. Він тобі за митру в усім буде послухний. Не іменуй священничих синів, бо в них є традиція, бо сини священників, то люде з характером).

Перше, що в бесіді Пузина бачимо, то ім'я **Роман**. Се було хрестне ім'я Шептицького, і коли для Українців він приняв ім'я Андрія, то для Поляків лишився

і даліше Романом. Лишився незмінним Поляком.

Друге ще важніше: Пузина радить поставити єпископом **безхарактерного хлопа**, а той буде по наймитівськи служити тому, хто його поставив. Безхарактерний чоловік має бути єпископом для Українців.

“Традиція”, яку Пузина згадував, се традиція родинна, почуття родинної поваги, яка не дозволяє нікому по наймитівськи служити.

Так за порадою Пузини і волею Шептицького єпископом в Станиславові став “безхарактерний хлоп”. Такого Шептицькому і взагалі Полякам та Римови було треба.

Від сотрудиництва до єпископства.

За часів як Шептицький був в Станиславові, Хомишин був там сотрудиником, де в травни виголосив 30 проповідей, що часто мали дразливу форму. Шептицькому він подобався, але —

“Загал Хомишина не любив задля його терпкої вдачі, браку товариських форм і виховання. Поштуркували ним крилошане і ігнорували (легковажили) його”.

По уступленню Шептицького, генеральний вікарій, архипрезвитер Фациє-

вич, переніс Хомишина на адміністратора парохії в Коломиї.

Тут почав Хомишин гостити в домі д-ра Володимира Дудикевича (передового москвофіла), і —

“Вицілював руки його дружині, перебував часто на вечері, так, що Дудикевич рішився запропонувати його як кандидата на владу в Станиславові. Коли партійні товариші (москвофіли) Дудикевича стримували, він відповідав: “Я його пізнав знаменито. Се наш чоловік! Волю його як Мишковського, бо той своїм католицизмом і лемківською впертістю більше пошкодить “русьскому ділу” як допоможе”.

Так той “безхарактерний хлоп” відразу вязався з ворогами українського народу, — з москвофілами! І Дудикевич ходив з тією справою до Потоцького, а певне, що з Потоцьким говорив про Хомишина і Шептицький, каже автор.

Дальше поставив Шептицький Хомишина ректором (головою) духовного семінара у Львові, де всякі його “промахи і нетакти” вирівнував заступник ректора др. Йосиф Жук, а також оо. Із. Дольницький, Б. Ярема й Іл. Паньківський. Вони, як дуже культурні люде, усували неодну “катастрофу над семінарією”.

Та ще перед виїздом Хомишина з Коломиї до Львова Дудикевич був зібрав

усю москвофільську громаду на залізничім двірці і прощали його з цвітами. Дудикевич промостив Хомишинови дорогу до єпископства.

Певна річ, що про те знав Шептицький, але москвофіли мали в Шептицького велику ласку.

Як ставилося духовенство.

Каже автор, що вістка про іменування Хомишина єпископом в Станиславові —

“Громом вразила тамошнє духовенство і крилошан. Покійний архидіакон Литвинович, чоловік дуже обережний в словах і висококультурний в поведенню, не стерпів і сказав у ширшій товаристві: “Отже дав нам митрополит ліпшого єпископа від себе! І кому вже нині вірити? Йдуть тяжкі часи! На владичих престолах засіли люде, котрі не мають традиції і котрих ніщо не вязало з життям ані працею духовенства. Відбувається “відмолоджування армії” серед духовенства, де на єпископськїм престолі треба людей з відповідним віком, досвідом, тактом і виrozumілістю. За нову обсаду станиславівського престолу нехай Бог простить митрополитови! Се тяжкий його гріх!”

Але Шептицький, певна річ, був вдоволений. Пузина радив поставити єпископом “безхарактерного хлопа”, отже такого він поставив. Такого, що перше стояв з москвофілами, а далше буде стояти з Поляками. На те ж він безхарактерний.

Початки Хомишинової роботи.

Крилошане поставились до Хомишина як до єпископа, але він зараз „почав з ними війну”. Сам хвалився, що “вигриз” архипрес. Фацієвича. Таке було і з архидіяконом Литвиновичем. І коли той заслаб, Хомишин тішився.

По простацьки повівся Хомишин в церкві при людях з третім крилошанином, Гробельським, який колись ганив проповіді Хомишина, коли той був ще сотрудником в Станиславові.

“Дня 27-го квітня, 1905 р. відбулася в соборній церкві, в Великий Четвер, церемонія миття ніг, на котру прибув крил. Гробельський і зинив своє місце, не передчуваючи, що єпископ його нарочно при запрошенню проминув.

“Коли єпископ побачив крил. Гробельського, крикнув в церкві, що доти не приступить до миття ніг, доки крилошанин Гробельський не покине свого місця.

Можна уявити собі яке згіршення викликала та сцена в церкві серед вірних. Вона й була предметом інтерпеляція (запиту) навіть в австрійським парламенті.

“Поведення владики супроти мітра-та Фацієвича, архид. Литвиновича і других крилошан чи священників, що походили з священничого роду, або визначалися тактом, досвідом і стояли здалека від людей, що вміли схлібляти, або підлизуватися, — міжувало часто з невмінням (божевільним) бажанням доскулювання.

“На новім становищі окружив себе Хомишин людьми, що доносили йому кожну сплетню на немилих йому і собі людей. Почало витворюватися пекло, йшла розтіч між духовенством.”

Все дотепер переповіджене взяте лише з першої половини першої статті, та кілька тут сказано! І мусіло воно бути правдою, бо коли се писалося, то єп. Хомишин ще жив і міг це заперечувати, але не заперечував. Міг потягнути автора статті, або видавництво, до суду, але того не зробив. Очевидно не міг, бо се були дійсні факти, відомі священикам та багатьом світським. Мусіло се бути відоме і Шептицькому, бо ж його обовязок слідити за тим, що під його

правлінням діється, але і той мовчав.

Каже автор, що коли таке було, то до "Руслана", який стояв на службі Хомишина, напливали статті, які Хомишина величали. Згадує автор, що коли про Христа говоримо: **"Христос оздоровив, Христос пійшов..."**, то про Хомишина писали з нагоди посвячення церкви в Гадинківцях: **"Іх Преосвященство станули на підвисшенню і глянули на захід сонця..."** Словом, в "Руслані" цвило балвохвальство", каже автор. "Вивиснувано чоловіка зненавидженого серед суспільности".

Дві утечі Хомишина.

Говориться, що Хомишин удавав апостола, але війна розбила його апостольство, коли він утік два рази зі своєї єпархії, а то — в серпні 1914 і в червні 1916 р., як царські війська зближалися до Станиславова. Хоч лишився Шептицький і Москалі його вивезли. Не втік й еп. Чехович.

Хомишин 1914 р. утік до Відня і замешкав в готели. Його відвідав о. др. Йосиф Жук (Українець), а коли Хомишин тішився "що таки втік", Жук сказав: "Кво вадіс, Доміне" (Куди йдеш, пане?). Добрий пастир не кине свого стада".

Спаленів Хомишин і почав, що при-

ятелі склонили його до того, щоби ра-
тував своє “цінне” життя. Свідком цієї
розмови був о. др. Пелліх. А далше:

“Мітратови Жукови дехто брав за-
зле його виступ, і щойно в 1916 р., ко-
ли еп. Хомишин вдруге кинув свою
столицю й опинився в монастири оо.
Василіян у Львові, навіть вороги о.
Жука мусіли признати, що на епис-
копським престолі засів не апостол, а
ле звичайний... “трус”.

Коли в 1915 р., австрійці відобрали
часть Галичини, Хомишин до Галичини
вернувся. Здавалося, що по тій утечі
притихне, але ні, — він уводить в свій
епархії новий (григоріянський) кален-
дар, і се викликало різкий протест ці-
лого громадянства. І багато священни-
ків не послухало розпорядку Хомиши-
на.

Селяне почали бойкотувати відпра-
ву в латинські свята, а на свої свята
приходили до церков, хоч не раз дармо
вичікували священника. Чимало селян о-
пинилося через Хомишина в тюрмі. І
Хомишин мусів новий календар відкли-
кати. Але сам при новім календарі за-
лишився. Святкував з Поляками.

Коли Хомишин в червні 1916 року
знов утік з Станиславова, — “посина-
лись за ним оклики чи взяв із собою ка-
лендар”.

Але робота Хомишина на тім не скінчилася. Знов же зі сторони Шептицького не було видно заходів, щоби він ту роботу зупиняв.

Хомишин і целібат.

Коли не зміг Хомишин завести “нового календаря”, то почав заводити целібат, а ним —

“Розбив духовенство на “жонате” і “нежонате”. Жінок священників почато називати “сплювачками” та всякими хамськими прозвищами. Зневажувано священничі родини.

“Молоді недосвідчені целебси пообсідали найкрасші парохії.

“Зі Станиславова вийшла затроєна гноївкою брошура про жонате духовенство, про яку високий церковний достойник сказав: “Дай дурневи писати брошуру, то більше нею пошкодить, як допоможе”.

“Делегацію (до Дженокія) вислало Т-во безженних священників ім. св. Йосафата, яка вручила Дженокію меморіал з підписами 52 целебсів. Одначе на зборах сего Товариства целебси, яких підписано без їх відома, запротестували проти надужиття їх імен. Ось як у нас фабрикується меморіяли до Риму за целібатом!

“У своїй впертості еп. Хомишин ніколи не числився з голосом вірних, відтручував від себе широко відданих йому. На проповідях не умів заховати достойного тону, а своє перо опозорював (опоганював) лайкою. Виросло плазунство і розтіч. І нині єпископ з кільканайцятьма підхлібниками дивується, як шириться хаос (безладдя), як падає Церква. Коли на тамошнім престолі буде засідати “апостол” (так звав Хомишина Дженокі), то до пяти літ зацвите в його єпархії євангелицька Церква...

Ще оповідаєсь, як Хомишин подер інституційний декрет (згоду на парохію) о. Олександра Базилевича, і коли про те Базилевич оповідав своїй жінці, упав мертвий зі словами: “Гину з руки владики!”

Таку характеристику особи і роботи Хомишина подає перша стаття. З того бачимо, що на владичім стільці сидів не єпископ, але крайню “безхарактерний хлоп”, якому всюди море по коліна.

Еп. Константин Чехович.

Хомишина представили в Відни як австрійського патріота, що утік з патріотизму, а перемиського Чеховича як москвофіла. Коли ж опорожнювали Перемишль і казали Чеховичеві забратися,

він сказав, що ~~за~~береться хіба під примусом.

Коли ж до Перемишля прибув архикнязь Фридрих і йому представили Чеховича як руського єпископа, Фридрих сказав: "Я знаю тільки Поляків і зрадників". На те Чехович відповів: "Ті, яких представлено зрадниками, проливають кров за Австрію!"

На обхід Йордану в Перемишлі ніхто не прибув з генераліції, були тільки українські офіцери. Висші представники австрійської армії не хотіли прийти. Аж коли пізніше Чехович виголосив промову, в якій закликав вояків до витревалості, тоді пізнали, що він не москвофіл.

Все ж треба тут згадати, що брат Чеховича з синами перейшли на латинський обряд, пішли до Поляків. Знак, що і Чехович мабуть не був з сильних Українців.

Коли Москалі заняли Перемишль, то намовляли Чеховича, щоби перейшов на православіє, але він відмовився. І заслаб на пораження мозку. За час поздоровів і вже працював. Коли ж сидів при бюрку, салдат вдарив колюбою в двері. Чехович піднявся, але впав і помер.

Чехович став перемишльким єпископом 21-го лютого, 1897 р. після смерті єп. Юліана Пелеша, що помер 10-го квітня, 1896 р.

Треба єпископа для Перемишля.

По смерті Чеховича треба було єпископа для Перемишля. Висувано кількох кандидатів, Жука, Філяса, Базюка, Боцяна... А Хомишин також робив заходи, щоби перейти до Перемишля. Єпископ перемиський важніший, ніж станиславівський. Але за Хомишином були гріхи: він “загирив єпархіяльні фонди в будові готелю “Австрія”, а також фонд вдів і сиріт по священниках. Коли ж просив мільон корон державної позички, то почув: “Гроші є, але нема титулу”, значить — нема за тобою заслуги. Тоді Хомишин почав заводити новий календар, щоби тим заслужитися. Але і се не повелося. І так Хомишин від Перемишля мусів відмовитися.

‘Се головне з другої згаданої статті в перем. “Укр. Голосі”.

Протести проти Хомишина.

На вістку, що Хомишин готується до Перемишля, декани перемиської єпархії зібралися до Перемишля і виготовили протест до Риму проти назначення Хомишина до Перемишля. Зазначували головню, що він втопив єпархіяльні фонди в будові готелю, і що втік з єпархії залишаючи її на Божу волю.

Та вже сам Хомишин знищив цілком свою кандидатуру, коли в травні 1916

року знов утік зі Станиславова. Се показало яким є Хомишин.

Тепер лишився певнішим кандидатом о. Філяс, та він заслаб, а подужавши заявив, що в нього нема сили правити єпархією.

Еп. Йосафат Коциловський.

Тепер Хомишин висунув Коциловського як кандидата для Перемишля.

Коциловський був заступником ректора в Станиславові, і між ними та Хомишином була ворожнеча, тому Хомишин його "вижер", як сам хвалився. Тоді Коциловський вступив до монастира. Але еміграція їх поєднала. В Відні був Хомишин і Коциловський. І коли там Коциловський виголосив проповідь прихильну Хомишнові, то Хомишин — "реготався з утіхи і сказав: "А дивіть! Я його "вижер" з семінарії та "загнав" до монастиря, а він став в моїй обороні".

Так Хомишин піддержав кандидатуру Коциловського на перемиського єпископа. Його висвятив Шептицький по поверті з Росії в 1917 році. Мав тоді Коциловський 39 літ. Загал не був проти Коциловського, бо думав, що він не буде таким як Хомишин. Однак не так вийшло.

Робота Коциловського.

Подібно як Хомишин, почав Коциловський війну з капітулою (з єпископською радою). Голову капітули, архи-пресвитера Волошинського, 71-літнього, що правив єпархією по смерті еп. Ступницького і Чеховича, відсунув (супендував) Коциловський від духовних відправ, без подання причин. Се був скандал. Знов 75-літньому крилошанинови Войтовичови відобрав реферат (урядову чинність). Коли ж ті вдалися до папського нунція, то Коциловський мусів супензу відкликати. Тоді дехто почав пригадувати деякі непохвальні події з молодости Коциловського.

Третого крилошанина, Мирона Подолинського, на засіданнях капітули немилосердно понижував. Перед смертю Подолинський говорив, що скорий розвій його слабости спричинив йому Коциловський. Він казав:

“Я по кожнім засіданню клав вночи зимні обклади на голову, бо гадав, що дістану поразення мозку. Бог видно зіслав на мене обложну (довгу) недугу, щоби я не мусів слухати на засіданнях простацтв владики”.

“Крилошанин Подолинський помер з таким жалем до владики, як кінчили своє життя крил. Волошинський і Войтович. Ще за життя Волошинського

іменував єпископ своїм генеральним вікарієм наймолодшого крилошанина, тридцять кількалітного, д-ра Богачевського (род. 1884 р.), а по його виїзді до Америки на єпископство, д-ра Григ. Лакоту (род. 1883).

“Тепер влади́ка веде війну з дальшими трома крилошанами: Зубрицьким, Мрицом і Василем Левицьким, і хоче їх ломити так, як ломив інших членів капітули.

“Знаємо, що досі влади́ка не зробив нічого ані для Церкви, ані для громадянства, і він згаданим крилошанам невідпару заслугами, віком, тактом, культурністю, досвідом і розвагою.”

Дальше згадуєсь, що Коциловський пішов слідами Хомишина і заводить в себе примусовий цілібат, потішаючи себе, що хоч дві третини від Церкви відпадуть, але тим, що зостанеться, він завоює цілу Україну.

Пригадує ще автор, що коли в 16 і 17-ім віку був в православній Церкві нелад, то Поляк письменник казав, що Церквою правили “дзетска і смродкі” (дітиска і смердюхи), яким молоко на устах не засохло. І кінчить статтю:

“В нас повторилося те саме з початку 20 віку. Престоли в Станиславові і Перемишли опинилися в руках моло-

дих людей, нерозважних, примхovitих, що верзуть нісенітниці про обявлення зіслане їм самим Христом, про власть, яку дістали не з Риму, а від самого Христа, а котрим брак потрібного такту, культури, досвіду, щоби могли взагалі сповняти архипастирські обов'язки та спиняти Церкву перед розладом й упадком."

Чорний образ.

В історії, що її дотепер переповіджено, стоять напереді — Шептицький, Хомишин і Коциловський. Вони правителі Церкви і їх обов'язком було Церкву захищати і дбати, щоби в ній був лад і справедливість. Вони відповідають за положення Церкви.

Та який образ виходить з їх правління? Чорний-чорний, як темна ніч!

Їх робота викликає не пошану до них, але нарікання, докори, осуд, і страх за дальшу долю Церкви.

Колись папський історик, кардинал Бароній (1538-1607), писав, що в деяких папів не було і волосочка єпископського. Тесаме можна сказати і про тих єпископів, про яких тут говориться. Що в них було єпископського? Хіба їх титули, митри і жезли. Відберіть від них ті їх зверхні ознаки, а вони серед свідомого загалу не будуть мати місця навіть як звичайні люде.

Та в яким стані знаходиться гр. кат. Церква з такими правителями? Се був страшний стан, мученичий. А мучителями були єпископи. Та не тільки вони, але і той Рим, в руках якого була вся власть над гр.-кат. Церквою. Хіба ж він не знав, що там робиться? Хіба ж греко-католики не посилали до нього скарг, просьб, протестів? Хіба ж не було в Польщі папського представника, якого обов'язком про все довідуватись і доносити папі? Але Рим на скарги і протести і не відповідав, а тих, що лихо робили, звав "апостатами". Значить, — всі вони була одна тісна спілка, що завзялася Церкву й Українців знищити.

Та одну увагу можна зробити до закінчення статті. Говориться там, що Хомишин і Коциловський були надто молодими, недосвідченими ітп., та воно мабуть не так! Не в тім лихо, що вони були молоді, недосвідчені, а в тім, що вони були хами! В тім, що вони були люде безхарактерні, самолюбів, люде без совісті і почуття сорому. А горбатого і могила не випростує.

Хіба між всіми гідними священиками не було багато молодих віком, але дуже гідних? А Маркіян Шашкевич зі своїм гуртом, чи се не були молоді люде, але яку велику і гідну працю виконали!

Дядько Шептицького, кардинал Пузина, розумів чого треба до нищення

Церкви і народу. Постав для проводу людей безхарактерних, хамів, людей без почуття сорому, а вони будуть провадити хамську, руїницьку роботу. Їх не змінить на красше ані вік, ані досвід. Казав Шевченко, що: "раз добром налите серце ввік не прохолоне", але не зміниться на красше і те серце, що налося хамством. Таким воно і загине.

ХОМИШИНІЯДА.

Коли б позбирати все, що еп. Хомишин виробляв і що Українці про нього говорили і писали, то вийшла би велика книжка. Нехай Кунцевич перед ним сховається. Він же по яничарськи прислугувався Полякам і Римови, а за помічників брав собі Жидів. Вже дотепер про Хомишина багато сказано, а далі ще дещо почуємо.

В перм. "Українським Голосі", ч. 4, 1929 р. є допис зо Станиславова, де говориться:

"Виступ еп. Хомишина проти календаря "Рідної Школи" за поміщення православного календаря (прав. свят) мотивований (оправдуваний) тим, що ми греко-католики привикаємо до православя.

"Ні! Ми радше до юдаїзму (до жи-

дівства) привикаємо, бо еп. Хомишин ділом учить нас привикати до юдаїзму.

„Була вже згадка, що синдиком (правним заступником маєткових справ) єпископа є Жид.

“Каменицю єпархіяльного фонду будував жидівський інженер.

“Каплицю в духовнім семінарі (в Станіславові) малював Жид.

“Єпископальну палату побивав бляхар Жид.

“Не виступаємо проти Жидів, — ми лиш констатуємо (стверджуємо), що замість до православія привикаємо до юдаїзму.”

Наведені факти дають нам образок Хомишинової політики. Хто чужий не був би, але для Хомишина він ближший ніж Українці.

В Львівськiм “Ділі” з 1936 року писалося:

“В четвер 14-го лютого с. р. був Станіславів місцем незвичайної події. Перед суд заїхав самоходом еп. Хомишин, і пійшов до салі розправ судді д-ра Боніковського, щоби особисто взяти участь в процесі, що його сей єпископ веде проти українських селян Моцерників з Ворохти.

“Проти українських селян єпископ Українець вносить позов і процесові

письма по польськи. На розправі заступає його адвокат **др. Лякс, Жид**, що має проти себе в окружному суді в Станиславові правосильний акт обвинувачення в численних обманах (за обмани!) на великі суми."

В суді Хомишин мав право вживати української мови, але мова польська була йому солодша. Друге, що Лякса були вже арештували і покарали за обманства ще в 1934 р., отже Хомишин його добре знав. Але видно, що коли дві однакові душі зійшлися, то побраталися, — греко-католицький єпископ і шахрай Лякс.

Винипегський "Вістник", ч. 21, 1936 р. подає за європейською пресою ("Ділом", або пер. "Укр. Голосом") таке:

"Перед городським судом в Делятині ведеться процес проти станиславівського гр. кат. єпископа Хомишина, о. Миколи Куницького і Мих. Гасюка. Першу сторону заступає український адвокат Осип Левицький, а сторону єпископа і тих, що з ним, — **жидівський адвокат Мотьо Вергер**. А в Делятині є 5 адвокатів Українців, і то ревних греко-католиків".

Дотепер бачимо, що "вибраним народом" для Хомишина не були Українці, але Жиди. А побіч Жидів Поляки. Ї

своїм органі — “Новій Зорі” з 1-го квітня, 1937 р. помістив він заяву, де говорилося:

“З самого початку коли повсталала польська держава, я завсіди пропагував льояльність (вірність). Моя льояльність опиралася й опирається на розумі і на вірі в Провидіння Боже”. — В іншій статті каже: “Власть та (польська!) може бути нам прикра і трактувати по мачошиному, однак належить заховати льояльність супроти неї, з винятком випадків, де йшло би про справи противні вірі й Церкві”.

Таку науку дає греко-католикам еп. Хомишин! Вас трактують по мачишоному, кривдять, нівечать, та ви не обороняйтеся, не обурюйтеся, але будьте льояльними для кривдителя... В нього кривда не є противна вірі й церкві! Але Христос дорікав кривдителям, звав їх родом гадючим. Знак, що для Хомишина Польща стояла висше Христа. Або простійше, — він в Христа не вірив.

Хомишин — Лякс.

Щоби ще краще приглянутися Хомишинови, пригляньмося приятелеви Хомишина — Ляксови, що цілі літа був помічником Хомишина. (Лякс Жид).

В львівськiм “Ділі” з 1-го липня, 1937

року, була велика стаття про Лякса і Хомишина, а приводом до неї було, що 19-го червня, 1937 р., Лякса засуджено на три роки тюрми за шахрайства. **А також те, що три дні по тім, як Лякс почав відсиджувати кару, Хомишин відвідував його і мав з ним довгу бесіду.**

Історія Лякса: родом з Корнича, пов. Коломия, в Галичині, добре володіє українською мовою. Коли по першій війні став адвокатом, був бідаком, але зараз з ним почав вязатися єп. Лятишевський та єп. Хомишин, який взяв Лякса за до-радника в судових і маєткових справах.

Т-во Непорочного Зачаття продавало каменицю лікарєви Брониславови Овчарському і Лякс так переводив купно, що Овчарський стратив каменицю і лишився без нічого. А Лякс став богачем. І набрав поваги через Хомишина. Каже "Діло":

"Опінія про Лякса в місті стала якнайгірша: сотки і тисячі людей, яких він знищив, розголошували всюди про його безоглядність, нахабність і жадо-бу гроша й один перестерігав дру-гого перед Ляксом".

„Грунт під ним зачав горіти. Та якийсь час ратувала його приязнь та прихильність єп. Хомишина.”

Але в червни 1934 р. Лякса арешту-вали і він сидів 4 місяці в слідчій тюрмі.

Потім випустили за запорукою 50,000 золотих. Вкінці засудили на 18 літ, а дальше зменшили на три роки. “Діло” наводить вислови суду про Лякса:

“Лякс, опутавши свої жертви майстерно павутинням, висав від них всі акції, став власником їх підприємств, позбавив їх маєтку. Вживав крутих доріг, йшов найстрашнішими манівцями...”

Каже “Діло”, що Лякс не дуже обходив би Українців коли б не те, що греко-католицький єпископ цілі літа вязався з Ляксом, та ще й тепер вязеться. Він то (Лякс):

“Довгі літа жирував на церковнім маєтку станиславівської єпархії, зразу як синдик (правний заступник в маєткових справах) і правний дорадник єпископа; потім як необмежений плєніпотент (повновласник) єпископа, завідувач богородчанських дібр та єпископських каменець в Станиславові.

“Не тисячі, а десятки тисяч палили з єпархіяльної каси до кешені того звичайного обманця. Лякс був в єпископа всім, першою по єпископови особою в дієцезії. Вже по випущенню Лякса зі слідчої вязниці, підчас ведення слідства, вислав його єпископ як свого повновласника до перевірки книг в Земельнім Банку у Львові.

“Підчас карних процесів Лякса, **вживав** владика різних заходів в користь Лякса.

“Вже після затвердження присуду їздив Хомишин (кажуть, що з послом Волянським і Ляксом) до **найвисших чинників в державі просити уласкавлення для того обманця**. І коли 10 днів тому арештовано Лякса, владика заманіфестував (виявив) прилюдно своє почування до нього довгими відвідинами в вязниці, — **дарма що доси ніколи того не робив, хоч нераз у вязниці, серед слідства, сиділи поважні священники, і такої моральної підтримки не діждалися**”.

Адвокат Ляндав, який Лякса обороняв, покликувався на Хомишина й еп. Лятишевського, кажучи:

“Оскаржений Лякс помимо провин мусів мати деякі добрі прикмети, коли еп. Хомишин від ряду літ вживав його як свого дорадника; а таксамо **о. єпископ суфраган (помічник) Лятишевський жие з оскарженим в довголітній приязни**”.

Два гр. кат. єпископи і всім відомий шахрай й обманець Лякс живуть собі в тісній приязни, — і певно всі Хомишиніві священники могли такої приязни завидувати, бо з ними Хомишин поводився жорстоко.

Хомишин і Хамайдес.

Цілі літа жив Хомишин в тісній дружбі з шахраєм Жидом Ляксом, але вкінці Лякса не стало і прийшлося йому шукати другого приятеля та дорадника. І знайшов.

В “Ділі” з 21-го вересня, 1937 року, появилася була така новинка:

“Гарний повновласник: Дня 15-го с. м. (вересня) відбулася в станиславському суді ліcitaція дому п. Ф. Мандзюка. До ліcitaційного купна зголосилася також греко-католицька Духовна Семинарія у Станиславові, висилаючи як свого повновласника **п. Кароля Хамайдеса** — бувшого нотаріального писаря, засудженого свого часу за обман на 4 роки тяжкої в'язниці.

“Діло” не згадує, хто се Хамайдес, але другі часописи зазначували, що Хамайдес також Жид. Зрештою саме їм се показує.

Всюди були українські адвокати, але Хомишин не хоче з ними нічого мати, — він шукає чужих, та ще і шахраїв. Видно, що лише шахраї його приятелі!

Лякса засудили на 3, а Хамайдеса на 4 роки, разом 7 літ, — Хомишинових приятелів. Але коли б Українці мали власть судити, то на кілька літ треба бу-

ло засудити Хомишина за його роботу? Не на 7, але три рази по 7, себто на 21 рік.

Однакож на роботу Хомишина мовчки дивився Шептицький, мовчки дивився Коциловський, мовчки дивився Рим.

І тому нині пуста вся балачка, що **грек. кат. Церква в Галичині стала дійсною національною українською Церквою, твердинею українства.** Се балачки католицьких фальшивників історії, які болото побілюють, щоби люди болота не бачили. За Хомишином є довга історія хрунівської роботи. Шептицький був Поляк. Еп. Коциловський подібний до Хомишина, і кілька скарг засилали на нього до Риму, і кілька осуду було зі сторони загалу. В чім же була та сила "дійсної національної Церкви!"

Ще одно... Коли Хомишин і Коциловський відносилися до православних Українців-втікачів, чи емігрантів, і до православія взагалі по крайно ворожому, — то Лякси і Хамайдеси могли бути їх приятелями, дорадниками, помічниками, хоч вони не були ані христіянами, ані Українцями. От який се був єпископ і який Українець!

Права і обовязки Шептицького.

Як ставився Шептицький до роботи Хомишина і Коциловського? Дивився і мовчав, а се знак, що з ними годився.

Аджеж целібат був його справою, бо він вже в 1918 році половину місць в духовнім семінарі призначив целібсам. В 1920 р. на тайних нарадах з Хомишином і Коциловським рішив заводити загальний целібат. А коли на все інше дивився мовчки, то знак, що з тим годився. Хто мовчить, той годиться.

Може хтось сказати: „Шептицький не мав права мішатися в справи другої дієцезії, других єпископів...” Але воно не так!

Чи має хтось формально надане право чи не має, але до доброї чужої праці не треба мішатися. **Однакож коли хто робить зло, то кожний чоловік має право й обов'язок до його роботи мішатися.** І не треба йому нічийого дозволу, бо за ним є **природне право життя.** Зла робота не є особистою справою одного чоловіка серед чотирьох стін, — вона розтягається на родину, на громаду, на околицю, на нарід. Всім вона загрожує, всі від неї терплять, отже кожний має право проти неї виступити. А ще більше право мав Митрополит.

Зла робота Хомишина, Коциловського, Шептицького і Риму розтягалася на цілу гр. кат. Церкву і всіх греко-католиків, всі від неї терпіли, — тому то без дозволу згори виступали проти неї і священики і нарід, і ніхто не казав, що вони не мають на те права. Вони мали при-

родне право, — право обороняти себе і свою справу.

Справою Шептицького була найперше ціла гр. кат. Церква, а не тільки його дієцезії. Коли Хомишин зі своїми целебсоманами плюгавив жонате духовенство, звав "маточниками, нездарами, кадильниками"; коли жінок священників звав "сплювачками", то се відносилось і до священників Шептицького. Коли поведень Хомишина і Коциловського було хамське, то се наносило зневагу цілій Церкві, **отже обов'язком Шептицького було проти того рішучо виступати!** А то виходило: його священників обкидають болотом, його Церкву нівечать, а він мовчить. Се тоді, коли і святченики і нарід не мовчали. **Отже мовчанкою він помагав тій хамській роботі, яка робилася!**

За Шептицьким були більші права ніж дає Рим, — **було право його становища як сторожа добра Церкви. Було право христіянина. Право українського громадянина, коли б він був Українцем. Право справедливого культурного чоловіка, коли б він таким був.**

Епископ Штросмаер, для якого **справедливість** була найвищим авторитетом, не питав в папи дозволу і 1870 р. на Соборі перед 800 католицькими єпископами і папою заявив, що — **папа не є наслідником Петра і заступником Христа;**

що папа не є непомильним; що багато папів було злочинцями... Бо йому ходило про справедливість, про правду і слушність. Чи та справедливість не вилагала і від Шептицького, щоби він став в її обороні?

Але Шептицький в своїм польським Пастирським Листі з 1904 р. заявляв Полякам, що буде обороняти **права їх мови, переконань, народности**, бо се права — “яких нікому не вільно відбирати”. Чому ж **права українських переконань** він не обороняв?

Відповідь коротка: Поляки були його рідні брати, а Українці були йому чужі і він їм чужий. Їх треба знищити для добра Поляків. От чому він мовчав!

ХОМИШИНОВА ЗАБОРОНА СВЯЩЕНИКАМ.

Удар в українську голову.

З двох сторін летіли ворожі удари в українську голову, — від Поляків з Римом, і від гр. кат. єпископів. Бо і гр. кат. єпископи час від часу також брали довбню в руки і гатили Українців по голові.

В 1925 р. Шептицький заборонив священикам писати і друкувати без його дозволу, а навіть з людьми про важні справи говорити. Се був удар по голові.

Ударом в українську голову був це-

лібат, був конкордат. Ударом було спроваджування чужих Редемптористів до гр. кат. Церкви.

Сильний удар дав в українську го-
йову еп. Хомишин ("Діло", ч. 244, 1937),
— коли 1937 р. заборонив гр. кат. свя-
щеникам належати до світських органі-
зацій і помагати їм в їх роботі. Тим, що
довгі літа вчилися, заборонив вживати
тої науки для добра українського наро-
ду. В тій забороні говорилося:

"Забороняється канонічним послу-
хом усім священикам, як душпастирям
(парохіяльним), так і на інших ста-
вищах, належати до світських това-
риств та установ якогонебудь роду, в
яких виділ (заряд) і голова вибрані
голосами членів, з виїмком тих това-
риств і організацій, де священик з у-
ряду, а не з вибору, має вступ, або які
мають на цілі підтримувати справи
Церкви і стоять під впливом Церкви".
— ("Діло", 4 листопада, 1937).

Дальше сказано, що священик може
бути членом лише фінансових установ,
мати там уділи, але не може там мати
ніякого уряду.

Се було тоді, коли Поляки створили
в Східній Галичині дві свої сильні орга-
нізації для наступу на Українців, а то
— "Секретаріят Порозумевачи Поль-

ських Організацій Сполечних", та "Обуз Зедночення Народового" (ОЗОН). Про те писав посол С. Баран в "Ділі" 23-го листопада, 1937 року:

"В тих обох політичних установах польське римо-кат. духовенство бере якнайдіяльнішу участь; ті обі установи на наших землях здійснюють вшех-польську ідеологію (польські пляни), до якої досі належала велика більшість польського рим. кат. духовенства. Та не тільки там, але й у всіх національних (польських) організаціях, що діють серед нас і фронтом звернені проти нас".

Отже ясно: коли польські ксьондзи працюють проти Українців в усіх польських організаціях, тоді Хомишин забороняє тр. кат. духовним до українських організацій належати. Чи не хрунівська робота?! Ще каже Баран:

"Безоглядний польський націоналізм має своїх визнаців між більшістю польського світського духовенства, і мабуть чи не в загалу численних чернечих орденів (монастирів) з оо. Францішканами з Непокалянова з їхнім (україножерним) "Малим Дзеннік-ом" у провіді. Так є нині по польському боці!"

Отже коли польські ксьондзи і мо-

нахи працюють над знищенням українців і їх Церкви, Хомишин забороняє своїм священикам Українців обороняти. Чи се не удар в українську голову?

Українська преса про ту заборону.

“Діло”, ч. 245, 1937, каже, що Хомишинова робота вже довела до того, що в його дієцезії є більше сектантів і большевиків, ніж в других дієцезіях, а що буде дальше? Що ж до згаданої заборони, то:

“Нам невідомо, щоби який католицький ерарх (єпископ) якогобудь народу видав подібну заборону своєму духовенству. **Не чували ми також ніколи про подібну заборону якогось польського церковного достойника.** Всі знаємо, яким горячим патріотизмом навіяне польське духовенство, як тісно співпрацює воно з світською інтелігенцією”.

Отже Полякам вільно Українців бити, а Українцям не вільно оборонятися. Єпископ забороняє.

Подібно про ту Хомишинову заборону писали і другі українські газети, а гумористичний “Комар” дав такий влучний рисунок:

На великій могилі пасеться шість білих овець з написами: Кооператива, Чи-

тальня Просвіти, Сокіл, Сільський Господар, Районова Молочарня і Луг. Священик, як пастир, з великою палицею, тікає від овець, а три вовки наближаються. Під образком підпис: “Станиславівський Владика видав розпорядок, що священникам не вільно належати до міських світських товариств і установ під канонічною відповідальністю.”

А зі сторони вовків йде голос: “Відважно, товариші, до роботи! Бачите, що пастир покинув своє стадо.” Се голос Поляків. А якраз Хомишин відогнав пастиря, щоби вовкам не перешкаждали.

Що казав про заборону Рим.

Коли Хомишин своєю забороною вдарив Українців по голові, то Рим тішився і вихваляв Хомишина за відвагу. Греко-католики ходили заголомшені, а папа плескав вдолоні.

В січні 1938 р. папський нунцій (представник), Кортезі, оповістив листом, що Хомишин зробив добре діло видавши таку заборону і за те належить йому похвала. Той лист появилася в “Вістнику Станиславівської Епархії” і в польських газетах. Там Кортезі каже, що розпорядок Хомишина і дуже мудрий і найвідповідніший в теперішнім часі. А кінчить так:

“І тому, що за добрі вчинки належить заслужена похвала, я з правдивим задоволенням gratulую В. Ексцеленції (Хомишинови) за зроблену постанову. Бо справді те зарядження відповідає цілком частим вказівкам і наказам римських папів”. — (“Діло”, 16-го січня, 1938).

Отже чорне на білім! Кортезі каже, що папи часто приказували таку хрунівську роботу. “Заступник Христа”, як папа себе називає, нероз приказував пастирям, щоби свого стада не обороняли. А Христос казав, що добрий пастир дає душу свою (життя) за вівці, але то “до іншого”.

Розумієсь, що папа приказував лише Українцям, а не Полякам. Бо папи завжди стояли з Поляками, а не з Українцями.

Хомишинів молитовник.

Куди Хомишин повернувся, то робив хрунівську роботу. В 1928 р. видала його консисторія молитовник: “Да прийде царство твоє”, і про той молитовник пише о. І. П. в перем. “Укр. Голосі”, ч. 1, 1929 року:

“Такого архилатинізуючого (до безміри латинізуючого) молитовника ще не мають ані римо-католики. І тут

справджується стара правда, що: “яничари гірші від самих Турків”. Все, що типово латинське, тут **доцільно** зібране, щоби “правдиво окатоличити” нашу Церкву... Євангельське “Льогос” (Слово Боже, Син Божий), грецьке “Софія” (Премудрість Божа) мають уступити місце **зматеріалізованій побожності** латинської жовнярської душі... **Серце** Христове, **кров** Христова, **вода** з ребер Христових, **тіло** Христове, **вервиця** (пацьорки), **хрестна дорога**, **рани** Христові, **гріб** Христовий, **серце** Марії, — таке стається головним предметом релігійного почитання. Міняємо грецькі брилянти за латинські цегли. Перебудовуємо нашу Церкву на латинську.”

Таке робилося на кожному кроці. Треба целібату, бо він є в латинників. Треба латинських пацьорків. Треба Українцям нового календаря, бо він є в Польщі; треба всього, що мають латинники. — Вчисляє о. І. Т. що є в тім молитовнику:

“Молебен до Найсв. Серця Ісуса; Щоденне пожертвовання себе Серцю Христовому; Акт задосить учинення Найсвятішому Серцю Христовому; Інтронізація, або суспільне пановання Найсв. Серця Ісуса в християнських рідинах; Акт винагородження Найсв.

Серцю Ісуса; Пісня в честь найсолодшого Серця Ісусового.

Дотого ж є там: Свята Година, Хресна Дорога (Дрога Кшижова); Молитва на вервиці; Ангел Господень (Аньоля Паньскі). Зі святих найшли там місце тільки Преч. Діва, Св. Йосиф і св. Йосафат. Св. Йосафата введено в кожний "отпуст" зараз по Преч. Діві — **яким правом?**

Каже о. І. Т. що є там й агітаційні вічеві кличі:

„Нехай жие Серце Ісуса нашого Царя і нашого Отця. Ще я не чув, що-би в молитвах Христа називано „Отцем“, і щоби в молитвах було написано: „Нехай жие Бог, або Христос“.

„Новий молитовник каже молитися „о добрих священиків“. Се тіль, що йде за целібатом (то нема подостатком священиків, то скандали часті).

Було би пораднійше, щоби молитися „о добрих єпископів“, котрі вели би нашу Церкву до висшого, а не до низшого.

Хомишин виклинає календар.

„Рідна Школа“ в Галичині була видала стінний календар на 1929 рік. В нім на першій місци були гр. кат. свята, на другій православні, а на третій римо-

католицькі. Се так розлютило Хомишина, що він прокляв той календар і заборонив священикам його вживати. Хомишин став на тому, що православних свят не треба згадувати. В перем. Укр. Голосі", ч. 2, 1929, читаємо.

"Вільно єпископови мати синдиком адвоката-Жида, то вільно Українцям греко-католикам помістити і календар православних Українців."

В тім же перем. "Укр. Голосі" є велика стаття про той календар, де є багато інтересного, як от:

"Він (Хомишин) хоче, щоби ми православним нашим братам заєдно показували роги й уважали їх за "дідьків" (вислів Хомишина)... Православна Церква — царство Сатани, се його додаткова віра до католицької віри. Як при таких умовах могли б ми з православними Українцями злучитися в один організм, — се тайна Хомишина. Якби се було, коли б православні наші брати відплачувалися нам тимсамим: що катол. Церква — царство Сатани, а католики — "дідьки".

"Календар! Мусимо зрадити тайну. Римо-кат. календар, се календар, по якому єп. Хомишин святкує свята, — се його календар! Він зірвав зі своєю

Церквою і святкує по “латинському” календарю. Чи є ще таке диво денебудь на світі?”

І се робота Хомишина.

В дописи з Ласківців, пов. Тереховля, поміщений в перем. “Укр. Голосі”, ч. 7, 1929, говориться, що там став парохом Хомишинів целебс, о. Антін Барницький, і —

“Від самого початку виступає проти наших установ і людей, які в них працюють. Майже кожної неділі згадує, що ані кооператива, ані читальня не заведе людей до спасення. Своєї енергії вживає на простацькі лайки, як: свині, худоба, лотри... .

На свята Різдва, Нового Року і Йордану правив тільки читану (тиху) Службу Божу, а на Новий Рік дістали ми отсі бажання: **Ви бунтівники, злодії, бандити, лютри, я ще маю тільки сили, щоби вас здусити**”. Опісля заявив, що доки він з нами, то співащої Служби Божої не буде”.

На таких Хомишин своїх целебсів виховував, — на хрунів, на моральних бандитів. Та таких було більше, як дальше побачимо.

В дописи говориться, що громада вдавалася до Хомишина, щоби ту спра-

ву з Барицьким розслідив, але годі чогось діждатися.

Тут пояснення тим, що того не знають. В латинських, отже і в польських костелах, є завжди лише “тиха” (читана) Служба Божа, отже латинізатори старалися і в церкві мати лише “тиху” Службу Божу, щоби так Церква ставала до костела подібна. А тоді буде можна завести і латинську Службу Божу, бо всеодно не будуть її чути.

Така була Хомишинова робота, — робота яничара. Се був чоловік хамської вдачі, без совісти, без почуття сорому, а якраз такого було треба і Полякам, і Римови, і Шептицькому, як польському політикові. Тому Шептицький лише приглядався роботі Хомишина і мовчав.

А для папи Хомишин був “апостолом”, і можливе, що Рим зачислить його до святих побіч Кунцевича, назвавши його “патроном Польські і Русі”.

ХОМИШИНОВІ ПОМІЧНИКИ.

о. Др. Аксентій Бойчук.

Такий був Хомишин, таких збирав собі помічників. Тут треба згадати голову духовного семинара в Станиславові — о. Д-ра Аксентія Бойчука.

Вже передше згадувалося перемись-

кого суддю Романа Дмоховського. Се був щирий і видний католик, бо ж мав навіть титул оборонця “Церкви і папи”. Але Дмоховський був свідомим і щирим Українцем і дуже гідним чоловіком.

Коли ж єпископи в Галичині почали насильством заводити целібат, Дмоховський дуже рішучо виступив проти того. Він то і написав драматичний твір “Приписовий Целебс”. Коли ж єп. Хомишин з сиротинського захисту вигнав сироту, — брата одного богослова, який не годився на целібат, то Дмоховський різко осудив вчинок Хомишина, як хамський, як протихристиянський. Тоді дістав він від голови духовного семинаря в Станиславові, — Бойчука, такого листа:

Вп. Роман Дмоховський

“приписовий целебс”

Przemyśl — Sad okręgowy.

Ваше Преосвященство!

Хто пише “драматичні послання”, дає наставлення і „вітцівські” поради питомцям і ректорам, з рамени кого екскомунікується Єпископів і Митрополитів, той мусить бути патріярхом, як не українським Палою.

Мене Ваша Святість не застали вдома. Я їздив закладати вже девятий сирітський захист в Станиславівській дієцезії; тому нехай Ваша Святість бу-

дуть ласкаві звинити неprisутність
Вашого вірного підданого.

Зазначу, що я при тій нагоді Вашу
Святість виручив грошево.

Осібнo висилаю Вашій Святости
статут нашого товариства до ласкавої
апробати.

Цілуючи Вашій Святости капці —
очікую дальших наставлень і вітців-
ських порад, остаю в покорі — най-
низший слуга Вашої Святости.

о. Др. Аксентій Бойчук
Станиславів 11/4 1925

П.С. Дякуючи за памятковий обра-
зок Вашої Святости — осміляюся по-
хвалитися, що я таких образків раз
одної днини вислав аж 18,000 штук в
дієцезію.

Дмоховський оголосив той лист в пе-
ремиськім "Українським Голосі", ч. 24,
1925 року.

Що до згаданого образка, то Дмо-
ховський чув, як Бойчук на реколекціях
говорив про конечність милосердя, але
його слова розходилися з його ділами.
Будучи в Станиславові, Дмоховський хо-
тів Бойчука бачити, а коли не застав
вдома, то в листі чемно звернув йому у-
вагу і додав образок, де Христос пригор-
тає діти до себе. На те Бойчук відповів
наведеним листом.

Як бачимо, то лист крайно безличний, хамський. Такі листи пишуть хіба ті, що “плюй їм в очі, а вони кажуть, що дощ йде”, як каже приповідка. А тут такий лист пише вихованок римської Церкви і “західної культури”, яку римські політики так вихваляють. Бойчук же визначна особа в-гр. кат. Церкві, бо, як каже Дмоховський,— „не якийсь гультайка-блазен, а Ректор духовної семінарії і Доктор Св. Богословія, права рука Еп. Григорія” (Хомишина).

Лист Хомишина.

При Бойчуковім листі згадує Дмоховський також еп. Хомишина, який —

“В пастирським листі до духовенства Станисл. Епархії скартав мене за “приписового целебса”, а мого брата “в сурдугі” за промову на протицелібатовім вічу, і болотом обризгав все громадянство. В тім листі каже еп. Григорій, — що ціла наша преса, не виключаючи церковної “Ниви”, безбожною лежею і терором перфідно (зрадливо) веде боротьбу проти Церкви й єпископів; всіх без винятку називає (Хомишин) духовними большевиками. Найкрасших синів народу, відданих цілим серцем і душею народно-церковній справі, називає штубаць-

кими аррогантами (зарозумільцями), а священників бувшого тов. Св. Ап. Павла моторами (діячами) і інструкторами тої деструктивної (руїнницької) роботи, яку ціхує (виявляє) лож, облуда і терор (заstrашування) і закидує (Хомишин) цілому громадянству, що бажає радянсько-большевицької церкви”.

Отже маємо два однакові листи — Бойчука і Хомишина, оба однаково хамські. Окремо вказує Дмоховський на Хомишинову брехню в його листі, каже:

“Дальше в тім листі є категоричне (рішуче) заперечення будьтоби котрий з Єпископів урядово проголосив целібат; що нікого з питомців не змушується насильством до целібату і не прикладається револьвера до голови, а тільки представляється питомцям взнеслість і хосенність целібату... Я подав лист пастирський Пресв. Григорія, котрий має власть не з Риму, але від самого Христа (таке Хомишин говорив!). Хто цікавий, нехай собі його лист в цілости перечитає”.

Лист польського єпископа.

Переповівши зміст Хомишинового листа Дмоховський порівнює той лист з пастирським листом перемиського польського єпископа Новака, і каже:

“Яке там багатство взнеслих думок, які там слова батьківської любови, якими звертається він до підчищеної собі пастви. Він витається з членами Капітули, як своїми дорадниками, благословить не тільки своїх вірних, він витає не лиш греко-католиків, але і тих, котрі відпали від єдності з католицькою Церквою, тих Поляків, котрі є протестантами, маріавітами. А у нас ганьбиться на проповідях наших братів Придніпрянців, називаючи їх вульгарно (по простацьки) шизматиками, котрі всі мають пійти до пекла.

“Я, не зважаючи на громи в пастирським листі Преосв. Григорія, буду дальше виступати проти всіляких лицемірів і фарисеїв, котрі публично голосять, що нікого, лишень Христа о раду питають і з Христом розмовляють”.

Другий лист Бойчука.

Каже Дмоховський в 35 ч. перем. “Укр. Голосу”, 1925, що він написав лист до Бойчука з запитом, чи се він лист написав, чи може хтось інший, а тільки Бойчука підписує. Коли б таке було, то треба би вишукати хто се. Але минуло два місяці і Бойчук на запит не відповів, зате вислав другий лист такого змісту:

“Роман Дмоховський, приписовий
целебс в Перемишлі.

“Ваша Святосте! — Спішу зложити
Вашій Святості найсердечніші грату-
ляції, що вдалося Вашій Святості так
скоро і так легко зорганізувати свою
церков. Вже навіть є прибічна Рада —
а ля “колегіум” (наче колегія) кар-
диналів. І навіть свої рідні — питомі
назви Ваша Святість дібрали “Бла-
зен-Гультіпака”. Що за помисл, що
за ум острій. Подивляю Вашу Свя-
тість. Дійсно дібрані назви відпові-
дно до Вашої Архіблазенської-Гульті-
патської Шановної Особи.

“Ще столицю мусять собі Ваше
Архіблазенство-Гультіпатство дібра-
ти. Перемишль за малий і за далеко
від осередка. От якби мене Ваше
Архіблазенство-Гультіпатство хотіли
раз послухати, — а я маю, як знають
Ваше Архіблазенство-Гультіпатство,
нераз несогірші помисли, та радивбим
десь так близше Львова, напр. Куль-
парків (шпиталь божевільних, варія-
тів), є там великі забудовання, — є
там відразу і вірні. Прошу сказати,
чи злий помисл. Правда, що відпо-
відає Вашому Архіблазенству-Гульті-
патству.

“Ага. Щоби я не забув: “жертва
насилства” (вигнаний сирота), над
котрою Ваше Архіблазенство-Гуль-

тіпатство так уболівали (журилися), є вже від Великодня в найліпшій опіці в нашій Захисті; тому прошу о прислане нам зібраних грошей з “Приписового целебса”, які Ваше Архіблазенство-Гультіпатство були ласкаві жертвувати з розпродажі 30 примірників; а настоятелеви “Селянської Бурси” прошу надати якийсь ордер і аванс, що “пригнав” нам назад ту бідну “жертву хамства” в своїй великодушности.

“Ваше Архіблазенство-Гультіпатство в своїй доброті були ласкаві мене негідного раба публично похвалити за мій гладкий і високий стиль і за дібрані слова; то не моя заслуга! я лиш взоруюся на органі Вашого Архіблазенства-Гультіпатства.

“Нанині кінчу, бо боюся, що Ваше Архіблазенство-Гультіпатство не будуть мати часу дати се письмо до прилюдної відомости в своїм архіблазенським-гультіпатським органі.

“Просячи о благословенство Вашого Архіблазенства-Гультіпатства остаю в покорі Вашої Святости найнижший слуга, — о. Др. Аксентій Бойчук вр. (власною рукою). Станиславів 13/6, 1925.”

Лист Терешкуна.

Зараз по Бойчуковім листі дістав Дмоховський лист від Бойчукового вихованка, молоденького катехита при школі СС. Василянок в Станиславові, Терешкуна, і подає той лист точно, навіть з правописними похибками. Зміст листа такий:

“Роман Дмоховський в Перемишли.

“Антихристе дай вигнати з себе диявола! Покинь опікуватися св. Церквою! Диявол має власть над тобою прожени його в стадо свиний. Послухай мої ради. Най Бог помилує тебе молюся о твоє спасенє. о. Іван Терешкун.”

Чотири листи однакові.

Дмоховський поклав перед гр. кат. загалом в Галичині чотири листи, один еп. Хомишина, два ректора Бойчука, Хомишинового помічника, а четвертий Бойчукового вихованка, учителя релігії, Терешкуна, — і всі вони однаково вуличні, хамські. Не можна сказати, що вони фарисейські, бо фарисеї все ж хотіли, щоби їх люде поважали і звали учителями. А тут ні. Автори тих листів, се люди без почуття сорому. Самі мішок днуть і самі кричать.

І коли б не показати чорного на бі-

лім, то певно ніхто на світі не повірив би, щоби єпископ, дальше ректор духовного семинаря, а ще дальше учитель релігії такі вуличні листи писали. А се ж люди, що довго в школах вчилися і поставлені на те, щоби других вчити. Та хіба нема вчених хрунів та моральних бандитів? Зрештою католицьким політикам такі потрібні. І каже дальше Дмоховський:

“Ликуй галицька церковна провінція, що маеш таких людей на найвищих почесних місцях. Читай письмо Ректора семинарії, вглублюйся в повагу, яка повинна бути слідна (видна) з письма такого високого достойника. Се пише Ректор духовної семинарії, — ректор, се людина, яку вдавчині ми привикли бачити кандидатом на властичий престол.”

“Бачу, як по діявольськи регочеться “невидима рука” (Поляки і Рим), до чого довела наші найвищі церковні круги... Тепер недивно, що сипляться пеани (голосні похвали) подиву і похвали (Поляків) для “уніцего біскупа” за його пастирський лист”.

В яким страшнім стані знаходилася гр. кат. Церква, коли в її проводі стояли моральні бандити. Побіч Хомишина,

з його помічниками і вихованками, таким же був і Коциловський; такими були Адміністратори (також єпископи!) Лемківщини, як даліше побачимо.

А Шептицький лише дивився і мовчав, хоч його обов'язком було проти такого морального бандитизму виступити і спинити. Та йому, як польському політику, було треба роботи тих хамів.

Але не було би того хамства, коли б гр. кат. Церква не була в папськiм ярмі, — коли б самі Українці вибирали собі єпископів. Тоді ані такі хами, ані Шептицькі, не мали би місця в Українській Церкві.

Ще листи Хомишина.

До того, що про Хомишина вже було сказано, ще треба дещо додати.

Березня 11-го, 1925, видав Хомишин Пастирський лист **“Про грозячі небезпеки”**, а 11-го квітня, 1925, відозву **“До духовенства Станіславівської Єпархії”**, отже два Пастирські Листи. І про них пише священник в перем. **“Укр. Голосі”** (ч. 26 і 27, 1925) так:

“Читав я в своїм життю Архирейські Послання і Пастир. Листи... одначе не читав і не чув нігде таких і що до форми і змісту, як писанина Єпископа, доктора богословія — Григорія Хомишина... Для пригадки не

лишнім буде повторити хоч деякі (вислови): дика пристрасть, сліпалють, штабковата ароганція і вуличний терор, загумінкова політика, перший ліпший письмака, зарозуміла бадьорість, отчайдухи, нелегальний, дикий, розбійничий проступок, деправація і прострація, овечий розгін і т. п. Такі вислови лицювали би може якому “письмаці”, якому ярмарковому крикунови, але не докторови богословія, не єпископови.

“З поведення Еп. Григорія навіть з священиками, що діждалися в ревній праці св. Церкви патріяршого віку, з його писань і посланій проявляється гордість, упертість, недостача милосердя і пімста. В своїй гордості й автократичности уважає себе Еп. Григорій Церквою, хоч вдійсности є єї служителем...”

Так Хомишин писав, так говорив, так поводився, так справи вирішував, — все на той лад, щоби вести Церкву до за-непаду. Навести треба ще одно місце зі згаданої статі, де говорить, як погрожувано богословам, що коли відмовлялися від целібату, —

“Тоді займуть опорожнені місця Редемптористи, Бенедиктини й інші Французи та Бельгійці! Оттоді отворилися нам очі звідки то взялося та-

ке замиловання тих, нашому народови зовсім чужих, приходців, до русько-кат. обряду; длячого підготовлювано вже кількадесяти Голяндцям приміщення в дух. семинарії, — всі ті мають бути помостом до латинщення нашої Церкви, а по тім помості дасться вже легко довести до спольщення нашого народу”.

Наведеного досить, щоби уявити собі повний зміст статті — про Хомишина. А таких статей було багато, та і в тім, що дотепер про Хомишина сказано, його особа виступає вповні такою, якою була.

НАПАД СВЯЩ. КАМІНСЬКОГО НА ЕП. ХОМИШИНА.

В 1911 р. сталася голосна подія в історії гр. кат. Церкви.

Жовтня 10-го, 1911 р., зайшов до еп. Хомишина в Станиславові, свящ. Павло Камінський, кинувся на Хомишина з ножом і покалічив, чи побив.

Причиною мала бути злоба Хомишина. Хоч Камінський був вже 15 літ священиком то не тільки не дочекався сталої парохії, а в часі перед згаданим нападом казав йому Хомишин забратися до трох днів з тимчасової парохії і йти за сотрудника, де буде діставати 30 ко-

рон місячно, без треб. Видно, що Камінський Хомишинови чимсь не вгодив, отже Хомишин на нім мстився. (Про те в "Ділі", ч. 225, 1911 та в дальших числах).

Виходить, що 15-літна поневірка довела Камінського до крайньої розпуки. Він вдовець, мав два сини в школі і треба було їх утримувати і самому жити.

"Діло" пригадує, що коли Камінський просив сталої парохії, бо в нього діти, то Хомишин мав точно так по простацьки сказати: "Я тобі дітей не..., твої діти мене не обходять". І тому Камінський при нападі мав кричати: **"Ти лотре Ти драбе! Я тебе забю! Ти знищив мої діти!"**

Брат Камінського, також священник і професор, був передтим в Лятишевського і Хомишина й остерігав, що така робота може мати небажані наслідки, на що почув: **"Ми собі з того нічого не робимо! Ми погроз не боїмося!"**

Закінчення цілої справи.

Камінського лікарі оглядали, чи він не варіят, дальше Камінського судили, однак суд припинили. Очевидно не хотіли, щоби більше Хомишинових гріхів виявилось.

Камінський був без парохії 4 місяці. Коли ж вдавсь до Шептицького, щоби

той прийняв його до своєї єпархії і пійшов до Хомишина за "відпускною грамотою", то мусів підписати заяву, що він "морально упавший чоловік".

Хомишин сказав, що все йому прощає, однак аж се була брехня, бо приказав своїм священикам, щоби заяву Камінського в церквах народови читали. Се була кара, а не прощення! І ту заяву, як говориться в "Ділі", зложили прибічники Хомишина разом з Хомишином. "Діло" мусіло мати вісти від священиків, що про все точнійше знали. Але певна річ, що в заяві промовчано, що Камінський 15 літ був без сталої парохії.

Як розголошували напад.

"Діло", ч. 34, 1911, каже, що ціла та справа повна крутійства. Зараз по нападі Хомишинова консисторія повідомила священиків, що:

"Камінський в приступі помішання ума вдерся до палати... та Провидіння Боже чувало над нетикальністю Божого помазанника, бо напасник немов позбавлений зору навіть не доглянув Преосвященного й упав безпритомний".

Отже ціле чудо! А Камінський варіят. Опісля ж в заяві стояло, що Камінський

не варіят, але “морально упавший чоловік”. І питає „Діло”: „Камінського засліпило помішане ума, але що засліпило владу?”, — що перше говорив одно, а потім друге.

Що писав “Руслан”.

Попри других писав про Камінського і “Руслан”, який служив роботі Хомишина. В ч. 227, з 13-го жовтня, 1911, подав він першу вістку про напад в “Новинках”, і там вже вилив ведро помий на Камінського, хоч справа не була ще розсліджена.

Каже “Руслан”, що Камінський ще в гімназії грозив професорови, що його застрілить. Як питомець і як священик, наносив сором духовній рясі. Свою жінку довів до смерти пиятикою і картограйством. Будучи сотрудником в Богородчанах, був посміховищем міста. До церкви приходив п'яний і раз при проповіді заснув. Його батько і брат померли неприродною смертю. Він Поляк, що вже в силі віку перейшов до грек. обряду.

Але того не міг Хомишин стерпіти і мусів його покарати (по 15-ох літах священства!), і за те Камінський напав на Хомишина.

“Руслан” все згадує, та одно промовчав, — що Камінський 15 літ не мав ста-

лої парохії. Цілих 15 літ мусів переходити з місця на місце. Така поневірка навіть “Божого помазанника” — Хомишина довела би до розпуки.

“Русланова” писанина висувала кілька питань: “Чому Хомишин того “Поляка” з такою поганою історією поставив священиком? Чому в перших літах священства не судив його, а коли б не поправився, чому не позбувся його цілком? Пощо взагалі тримав священика, який всюди наносив сором? І чому аж тепер хотів його покарати?”

Що казав брат Камінського.

В “Руслані” ч. 234, з 21-го жовтня, 1911, є лист о. Якова Камінського, де він оповідає про свого брата Павла і каже, що він (Яків) ходив в справі свого брата до Хомишина і говорив з Ломницьким, оповідав їм, що брат дуже роздenerвований, а Ломницький (дорадник Хомишина) назвав се **фальшивими погрозами**. Говорив про матеріальний стан свого брата, який в школі має двох хлопців, а в Залучу, куди має забиратися, буде діставати 30 корон місячно.

Дальше говорить, що від кількох літ його брат цілком змінився, працює щиро, підніс життя парохії і каже: “Нехай мене судять, коли я що злого зробив”.

Знов же “Діло” зазначувало, що коли Камінського судили, то громада, в якій дотепер Камінський був, настоювала щоби Камінський в неї zostався; коли ж ні, то перейде на православіє. Також каже, що Камінський не Поляк, бо син гр. кат. священика з Водник, а мати Камінського посвоячена з родиною Олександра Барвінського, отже також визначного Українця. „Руслан’ брехав!

Багато матеріялу.

Про Камінського і Хомишина чимало писала українська і польська преса, де згадамо багато Хомишинової роботи, — його простацтво, його говорення священикам через “ти”, відтручування світської інтелігенції, диктатуру над священиками, виступи Хомишина проти Шевченка, і др., отже провини, як на єпископа, більші, ніж провини закинуті Камінському.

Коли б же Хомишин по нападі поведився бодай пересічно по людськи, то можна би сказати, що може напад був на невинного чоловіка, але за Хомишином і дальше росли золоті верби так, що весь загал звав його ідіотом, хруном і наймитом ворогів українського народу.

Де був Шептицький?

Загальна поведінка Хомишина була голосною коло 30 літ, отже про неї знав і Шептицький, але чи звертав на неї увагу? Чи спиняв Хомишина? Про напад Камінського зараз почув навіть далекий Відень і там в парляменті говорили, що може Хомишина треба нагнати з єпископства. А зо Львова, де був Шептицький, до Станиславова дуже близько, та і без того обов'язком Шептицького було добра Церкви доглядати. Се ж не особиста справа одного Хомишина, але справа цілої Церкви, якої Шептицький був головою.

Виходить, що Шептицькому треба було чоловіка, який робив би заклад.

Такий був стан гр. кат. Церкви, але про те мовчать католицькі церковні історики. В них все було добре, гарно. І ще і мученик. Як мученика, можуть його і святим оголосити.

Подія з Камінським була великого значіння, але хто нині про неї знає? Се ж було перед 40 літами. Чи знають про неї бодай греко-католицькі священники, головно з молодших? Ні! А треба про те всім знати. Та подія показує яких провідників мала гр. кат. Церква.

ЕП. БАНДУРСЬКИЙ — ПОЛЬСЬКИЙ ПАТРІОТ.

Вже дотепер було показано, якими патріотами були польські єпископи — Більчевський і Твардовський. Тепер маємо ще один образок польського єпископа — Бандурского.

Львівське “Діло”, ч. 168, 1912, порівнює патріотизм польського єп. Бандурского з патріотизмом гр. кат. єпископів, і каже воно:

Бандурский 26-го липня, 1912, святкував 25-літний ювілей свого священства і того дня отримав понад 1,500 листів і депеш з поздоровленнями. Того ж дня перейшли через його сальон сотки визначних польських діячів і делегацій з поздоровленнями, і “Діло” зазначає, що він на те заслужив, бо —

“Се ж єпископ патріот. За час свого єпископства переїхав здовж і вишир цілу східну Галичину, не оминув ні одної місії, ні одного патріотичного польського торжества, ні одного посвячення “Сокола”, ні читальні “Товариства Школи Людовей”, — всюди ширив ідею ягайлонської Польщі.

“Його патріотично-релігійна агітація була освячена авторитетом його високого становища. І певне, що наш нарід більше чув і видів єп. Бандур-

ского, як своїх владик, бо Бандурский радо їхав в найдаальші закутини краю, як розходилося о поширення римського елементу на Руси. Еп. Бандурський посвятив недавно в Бобреччині, в чисто українськiм селі, Березовицях, звичайну ліпанку, призначену на читальню "Тов. Школи Людовей".

Так згадуючи роботу Бандурского для Поляків, "Діло" для порівняння нагадує роботу гр. кат. єпископів для українського народу. І каже воно:

"А в нас? Ми добре пригадуємо собі, як один з наших владик прогнав від себе січову бандерію (кінну почетну сторожу на конях), що виїхала йому на стрічу. Наші організації знають, як то тяжко на найбільші наші національні торжества допроситися до участі в церковних церемоніях не то єпископа, але мітрата (старшого священника, що вбирає мітру).

"Та не тільки се. Деякі наші єрархи (єпископи) втікають просто від народу, не хотять навіть дивитися на смілі кроки його відродження. Замість йти в народ, зблизитися до нього, виробити в нім силою своєї поваги і власти любов до Церкви і нашого обряду, — сидять у своїх палатах, оточені німбом (сяєвом, авреолею) визан-

тійської величі (величі византійських царів), допускаючи до себе лиш “ізбраних” (вибраних).

Тут “Діло” пригадує слова Шептицького, які він сказав на могилі Маркіяна Шашкевича, а то:

“Він (Маркіян) перший кинув клич: **“В народ і з народом!”** Сим вказав шлях грядучим (дальшим) поколінням нашого духовенства”. Шкода тільки, “Діло” зазначає, що тим шляхом на шкоду нашого народу і Церкви йдуть покищо... Бандурські”.

Про кого йшла мова?

Говорить “Діло” про “наших владик”, але поіменно їх не вичисляє, та се певне, що воно мало на гадці Шептицького може найперше. Гарне слово він принагідно сказав, але чи сам він йшов “в народ”? Чи бодай других посилав? Ні! Коли за нової Польщі Поляки йшли татарським наступом на Українців, то він видавав заборони гр. кат. священикам, щоби до української політики не мішалися, щоби не протестували проти польського наступу.

Він перший почав 1918 р. заводити частинний целібат, не зважаючи на протест народу. Він 1920 р. на тайних

нарадах з Хомишином і Коциловським рішив завести загальний целібат. Він не протестував проти конкордату, яким папа віддав гр. кат. Церкву в польські руки. Він з другими своїми єпископами присягнув, що буде дбати про інтереси польської держави, отже про польські інтереси...

“Діло” мусіло мати на гадці найперше Шептицького. Таке начальство мала гр. кат. Церква! Таких патріотів єпископів! Самі не йшли “в народ” і других не впускали. Не хотіли польським Бандурским загороджувати дороги на українській землі. Нехай йдуть і будують тут польську силу.

Голос “Діла” — голос народу.

Хтось міг би сказати: “Діло” не було церковним органом і могло собі писати, що хотіло”. Та ні! “Діло” було найповажнішим органом народної справи, органом народу і більшості священників. “Нива”, що була церковним органом, давніше гірко нарікала, що має лише 800 до 900 передплатників, бо священники волять читати “Діло” і “Літературно-Науковий Вістник”. Та не тільки вони читали, але певне, що і містили в ній свої статті, звичайно, не подаючи свого імени. І може бути, що статтю про

Бандурського написав священник, бо священників неробство гр. кат. владик найперше боліло.

Що “Діло” не було для Шептицького безбожним, показує те, що за нової Польщі він навіть деколи містив в нім свої “Архиепархіяльні Відомости”.

Робота Бандурского була ще за австрійського пановання, отже подібної роботи і гр. кат. єпископам Австрія не забороняла, однакж вони вже і тоді не хотіли Полякам шкодити. А що було, коли Польща з'явилася, — тоді вже не тільки сиділи собі в своїх палатах, але почали широ працювати коло знищення Українців і їх Церкви. І таке воно було від початків унії аж до кінця недавньої Польщі.

“Діло” було голосом народу. Нарід говорить і поодинокі і через своїх відпоручників, через свою пресу, через свої скарги, через свої домагання, через свої протести. Так виявляється і може виявлятися голос народу.

Що до “Діла”, то воно появилася 1880 року, а першим його редактором був щирий український патріот Володимир Барвінський. Перестало виходити аж з початком другої війни.

ЕПИСКОП КОЦИЛОВСЬКИЙ

Родився Коциловський 1876 р., а перемиським єпископом став 1917 р. з іменем Йосафата. Як вже було сказано, на перемиського єпископа готовився Хомишин, та коли не вдалося, то поміг Коциловському дістати Перемишль. Очевидно бачив, що буде мати доброго співробітника.

І не помилився. Коциловський почав в усім Хомишина наслідувати. Найперше почав війну з капітулою (Консисторією), як се вже було згадано передше. Дальше голосною його роботою було насильне заводження целібату. Се був акт явного розбою.

Дійшло до того, що і духовенство і загал почав дивитися на Коциловського як на ворога Церкви і народу.

Пише священник в перем. "Укр. Голосі" (ч. 49, 1926 р.), що приятелі Коциловського скликали були до Перемишля "деяких" священників, щоби ратувати повагу Коциловського. Отже

„Приїхало нас небагато тай то під примусом. А під примусом, бо такі часи настали, що боїмося... Був і я подивитись на ту комедію, слухав слезливих слів референта, — а думав собі

що іншого. І сей добродій навіть виголосив “ворогів церкви”. Він вам стане тепер і Торквемадою.

“Господи! — подумав я, коли єпископський авторитет аж такі люде боронять, то ми справді банкрути. Бо де ж світлі мужі в дієцезії, де передові священики? Вони мовчать, бо мусять.

“Про все говорилося, але дійсної правди не можна було почути. Свербіло мене виняти “Діло”, прочитати висше згадану статтю і сказати: “Передискусуймо ту статтю по правді і совісти. Як в ній є що неправдою, киньте анатему.”

Розумієсь, що та нарада не тільки не піднесла поваги Коциловського, але ще її понизила. Бо як підносити повагу того, хто сам свою повагу топче.

Отвертий лист Карманського.

Коли робота Коциловського показала ясно роботою ворожою і Церкві і народови, проф. Петро Карманський помістив в “Українськiм Хліборобі”, що видавався в Бразилії, **“Отвертий Лист до Єпископа Йосафата Коциловського в Перемишли”**. Винипегський “Православний Вістник” (опісля лише “Вістник”), за травень, 1925 р., передрукував вповні

той лист, і звідси тут частинно наводиться.

Каже Карманський, що повинен би звертатися до Коциловського через “ти”, як до давнього приятеля, але тепер “прірва нас ділить”. І починає лист:

“Коли 1917 р. виринула справа Вашого іменування єпископом, наше громадянство обурилося і запротестувало. Виходило з погляду, що Ви нікому невідомі, що Ви панок, який не відчуває душевних потреб нашого народу, що Ви як такий, що не брав участі в нашому національному житті, можете легко пійти на службу Поляків. Вам відомо, що проти Вашого іменування запротестували перед австрійським міністерством ісповідання найвизначніші наші громадяне і представники духовенства.”

Так єпископство Коциловського починалося. Дальше Карманський говорить, що він став в обороні Коциловського, бо вірив, що час навчив його трохи розуму. Якже Карманський опісля Коциловського відвідав, то той просив, щоби Карманський був його дорадником. Коли ж події їх розлучили і Карманський опинився в Бразилії, а тепер довідуєсь про погану роботу Коциловського, то звертаєсь до нього з порадою. І каже:

“Знаємося доволі і не від цього-

дня. Знаю, що загнато бувшого атлета, спортсмена, гуляку і радикала (був співробітником Мих. Павлика) спершу до Василян, відтак до Риму на богословські науки, а врешті на професора богословія в Станиславові, — і знову до Василян і на єпископський престол. Листи пок. Федорчука з Парижа, Вашого друга, вияснили сю справу і Ваше минуле. І саме тому я взяв в оборону Вашу кандидатуру, бо сподівався, що людина, яка пережила все — дівчатами, гулянками, балями починаючи, а на невірстві кінчаючи, — навернувшись, зможе бути виrozumілим пастирем... Але я сильно помилився.

“Камо грядеши?” (Куди йдеш?) — питаю Вас в обличчя всего нашого народу. Куди ведете повірене Вам стадо в хвилі, коли рішається наше питання буття й небуття?

“Хіба Вашого лиця не печуть ще й сьогодні ті образи (зневати), які кинув нам, українським богословам в очи папа Пій Х? Хіба ви забули се потоптання по нашій душі українських богословів в Римі наших настояників, римських Єзуїтів?

“Хіба Ви не добачили, що Рим вважає нас чимсь гіршим від протестантів і цілою душею нас ненавидить тільки тому, що ми не латинники?”

“І чому Ви всею силою пхаєте наш нарід в кігті латинства, а тимсамим в кігті польщення? Чому Ви йдете сліпо слідами опереткового Кир Григорія (Хомишина)?”

Дальше говорить Карманський про целібат, який Коциловський заводить, і про привилей гр. кат. священників бути жонатими, — “привилей, який морально ставить наше духовенство о ціле небо висше від духовенства латинського”. І ще каже: “Коли б Ви мали змогу подивитися на моральну руїну, яку представляє собою Ваш брат Януарій в Бразилії (се також священник), колишній гуляка. Вам би кров в жилах згусла і Ви були би останнім, що проти целібату протестував би.

Вкінці висловлює надію, що може Коциловський опам'ятається, коли ж ні, то: “Шкода, що Ви не залишилися австрійським офіцером, яким були.” — Уніон да Вікторія, марець 1925.

П. Карманський.

З наведеного листа не виходить, що-би Карманський мав колись непорозуміння з Коциловським і тепер хотів йому досолити, ні, — він пише до свого давнього приятеля. Непорозуміння викликав Коциловський своєю роботою, ворожою українському народови.

Та яка подібність між Хомишином і Коциловським. Хомишин в'язався з москвофілами поки став єпископом, а Коциловський бувший гуляка, спортсмен і радикал. І ставши єпископами оба служать Полякам.

Тут знов питання: чи були б такі єпископами в Українській Церкві, коли б Церква не залежала від чужих? Ні! Українці вибирали б найгідніших на єпископів, а чужі ставлять таких, що не на родоу, але їм служать.

Самбірський скандал в церкві.

Як єп. Коциловський поводився, покаже отсей примір. В Самборі відбувалося в днях 25 до 28 серпня, 1928, свято коронації образу Матери Божої. Народу були тисячі. Були два єпископи українські і два польські.

В неділю вечером запрошено доброго проповідника о. С. Кульчицького з Вошчанець. Він не тільки сильний проповідник, але і великий патріот і громадський працівник.

Проповідь була сильна. Проповідник згадував багато визначних осіб, що діставши поміч Діви Марії, дуже її поважали, а вкінці згадав відомого українського письменника Андрія Чайковського, як той кожного року приїжджає до Самбора перед образом Богородиці по-

молитися, тут сповідається і причащається.

Почувши ім'я Чайковського еп. Коциловський почав тупотіти ногами, стука-ти жезлом і кликати, щоби Кульчицький зліз з проповідниці. В церкві на-рід заворушився, а Кульчицький заявив, що він проповідь добре виведе, одна-кож се не помагало. Коциловський даль-ше тупотів і кричав.

Коли ж Кульчицький зліз, Коцилов-ський казав місцевому священикови (Ра-бієви) проповідь докінчити. — (Перем. "Укр. Голос", ч. 38, 1928).

Се був великий скандал! Про нього заговорила польська преса використовуючи його проти Українців. Заговорила й Українська преса. Такого скандалу в церкві ще мабуть історія не знає.

Що про те перем. "Укр. Голос".

В тому ж числі "Укр. Голосу" в ре-дакційній статті читаємо:

"Самбірський скандал не здивував перемиських громадян, — до таких і подібних виступів ми вже привикли. Не маємо і надії, щоби колись було інакше. Чому ж не маємо надії? Пере-ремиські громадяне подали до відо-ма Ватикану (папи) цілу вязанку по-дібних фактів, і Ватикан скартає а-

торів письма до Риму, а Владику (Кочиловського) відзначив великими похвалами.

“Ядро справи в тій зловіщій трагедії, яку переживає перемиська дієцезія, — в тім топтанню владичого авторитету самим Владикою. Самбірський інцидент (випадок) се лиш одно колісце в довгім ланцюгу подібних інцидентів.

„От перед півтора місяцями в перемиськім духовнім семінарі була виголошена перед священиками, які відбували реколекції, така промова, що один з визначних священиків назвав її черговим скандалом, і духовенство таки в часі реколекцій зібралось на нараду що йому робити...”

“Перемиська трагедія страшна. В дієцезії 40 парафій перейшло на варшавське православ'є. Десятки сіл переходяться в стадії (в стані) агітації щоб вступити в сліди тамтих парохій. Сельробівщина (большевизм) робить поступ щодня...”

Отже мають Українці єпископа! За ним повно скандалів, а Рим дає йому похвали. Тішаться і Поляки, бо коли парохії стають православними, то лишають майно гр. кат. Церкви, до якої належали, отже його можуть забрати Поляки, як майно католицької Церкви. Таним кош-

том. Люде його полишили, воно католицьке, отже треба його забрати.

Та хоч таке діялося і в Станиславівській і Перемиській дієцезії, **то преса не згадує, що в ті справи вмішувався Шептицький, що спиняв ту руїницьку роботу.** Не згадує, бо не було що згадувати. Шептицький дивився на все те, мовчав, певно що тішився, і на Велеградських зїздах виробляв пляни на поширення унії на цілу Україну. А поширив би, то всюди було би таке як було в Галичині.

СКАРГА ДО РИМУ НА КОЦИЛОВСЬКОГО.

Своєю роботою еп. Коциловський довів до того, що перемиські Українці вислали на нього скаргу до Риму 14-го грудня, 1926 р., де в 28-ох точках описують його негідну роботу. Під скаргою підписалося 40 визначних осіб, як — гімназіяльний професор С. Бобеляк, адвокат П. Войтович, адвокат О. Гнятинич, проф. гімн. Д. Гроголинський, надрадник суду Роман Дмоховський, лікар С. Дмоховський, суддя В. Подлуський і другі подібні.

І підписані домагалися, **щоби Рим їх скарги розслідив, щоби переслухав і оскаржуючих і оскарженого і їх свідків.**

Що ж Рим? Він оскаржуючих цілком

не переслухував, але згори заявив, що Коциловський дуже гідний чоловік, вини за ним нема, а винні ті, що скаргу підписали. Вони поганці!

Тоді, підписані на письмі до папи, видали рід Отвертого Листа під заголовком **“ПІД ПРИЛЮДНИЙ ОСУД!”**, як **“Додаток”** до **“Українського Голосу”** (перемиського, ч. 45, 1927), де на повних 4-ох газетних сторонах цілу справу вияснюють. Є там вступні пояснення; є повний зміст письма до Риму; є відповід Риму; є відповідь Римови, і є вулична стаття „Католицького Проводу”.

Пригадують також, що подібні скарги на Коциловського, хоч лише в справах, які їх зачіпали, вислало до Риму Т-во “Українська Щадниця” і Т-во Взаємного Кредиту.

Зміст скарг.

Скарги містяться в 28 точках, що займають більшу часть “Додатку”, і на початку говориться:

“Ми змушені самим Владикою відкликатися до Найвисшого Церковного Зверхника й Голови і просимо:

“Св. Аpos. Престол зволить через переведення канонічного слідства перевірити правдивість наведених тут фактів і в результаті усунути Епископа Д-ра Йосафата Коциловського з Пе-

ремиського Владичого Престола, бо про поправу відносин між названим і Його вірними, Його підчиненими, — при богопротивнім автократизмі Преосв. Йосафата, при Його безмежній гордості й упертості, і мови бути не може”.

Беручи загально, то в скаргах говорилося, що Коциловський стараєсь забирати інституції з майном, до яких не має права, або шкодить тим інституціям; старших священників дико зневажає. От коли старші священники поздоровляли його з Різдом, то так їх зневажив, що мусіли зараз забратися. Процесуєсь, що не личить єпископови.

Задержує платню деяким священикам не подаючи до того причин. Заборонив теологам в церкві співати. Не дає звітів з таких грошей, з яких повинен звіти давати. Осуджує інтелігенцію що ніби вона тягне до православія, хоч се неправда. Заборонив Богослуження по Іванови Франкови, хоч католики Франка ховали.

Насильством заводить цілюват кажути: “Най загал відпаде і при мені лишиться тільки горстка, а я не відступаю від свого зарядження, яке я роблю по об’явленню самого Христа”.

Згадують також Отвертий Лист Карманського до Коциловського.

На такий лад є більше скарг, та не-

ма місця їх переповідати. А закінчують своє листьмо так:

“Просимо о розслідження справи й усунення зла. — Нас страшно болить політичне поневолення нашої Церкви, і що мимо всеї правди і всіх законів, які за нами говорять, мусимо таку аномалію (несправедливість) терпіти.

“Якби в нас була своя держава, а бодай своя територіяльна влада, то такого роду шкідники-єпископи ані хвилі не сміли би збещещувати нашої старинного славного Єпископського Престола (в Перемишлі)”.

Що відповів Рим.

В “Додатку” подана відповідь Риму, яку Коциловський оголосив, і там говориться, що —

“Конгрегація для Східної Церкви подала до відома Еп. Коциловському всі закиди зроблені проти нього; відтак постаралася о пояснення в тих справах з достовірних джерел і від осіб поважних та висіших понад всякий заміт...

“Конгрегація змушена тепер заявити, що зі всіх тих закидів деякі не мають ніякої основи і є тимсамим безпідставні; в других ходить о вчинки Єпископа слушні і поправні, які эле

толкується, або навіть перекручується; в інших приписується єпископови вина, котру належало б приписати другим, — а вкінці в інших закидах вміняється (ставиться) йому в вину те, що не було нічим іншим як тільки сповненням його пастирського обов'язку і вислідом його світлої ревности”.

Що ж до справи цілібату, за який Коциловського оскаржували, то Рим так відповів:

“Відавна вороги цілібату піддержують ту злощасну і недорічну агітацію в перемиській дієцезії. Тому то Конгрегація засвідчає, що Перем. Єпископ розпорядками для своєї семінарії не порушив ніякого загального права Східної Церкви. А якщо Єпископ дозволеними способами оказався прихильним за таким осередком (семінарем), в котрому питоми, що хочуть без жадного примусу, з власної волі залишаючися в цілібаті, приготовитися до священства... — (то) першими, що повинні тішитися, є саме ті світські вірні підписані на скаргі...

“Тому то Ап. Престол і св. Конгрегація, котра вже перше знала і знає все, що Єп. Коциловський зробив і запорядив в своїй єпархії... засвідчає, що він в усім тим не зробив нічого, що

противилось би законам Церкви і розпорядкам Ап. Престола."

Тут Рим одну правду сказав, що робота Коциловського не противилась законам Церкви, які Рим для себе встановив, ані його розпорядкам. Так! А що робота Коциловського руїнницька для Українців і противна Божій і людській справедливості. — Римови байдуже!

Римська правда і поміч.

Такої правди і помочи добилися греко-католики від Риму. Хотіли щоби Рим їх скарги розслідував і дав справедливий вирок, а він в відповідь плюнув їм в лице. Оскаржуючих не переслухував і все вирішив в користь Коциловського.

Коли б так поступав державний суд, то всі сказали би, що то **суд злодійський, розбійничий!** А тут подібно робить Рим, що зве себе "Апостольською Столицею". Що на те сказати?

На такий лад Рим завжди "помагав" уніям. Ріжниця хіба в тім, що давніше потішав покривджених теплими словами і клаптями безвартного паперу, а тепер ясно сказав, що в нього на думці і плюнув Українцям в лице.

Що кажуть про римську відповідь.

Підписані кажуть, що римська відповідь крутарська. В судах культурних народів вислухують оскаржуючу й оскаржену сторону з їх свідками і тоді справу вирішують, а Рим без переслухання оскажуючих видає вирок в користь оскарженого. Подібно як виправдувати рабівника не випитавши обробованого.

Вдодатку Рим не пояснив, чому обох сторін не переслухував, а в культурних людей таке не допускається, бо —

“Без подання мотивів (причин) оречення (вирок) суду стає актом самоволі. Мотивів до своїх оречень не подавали трибунали св. інквізиції (коли людей палили), а в новітніх часах суди большевицькі”.

Рим каже, що вивідувався в якихсь свідків, але не каже в яких, не дає імен, а подібне було — “в процесах інквізиції та в большевиків”. Можна думати, що садиноким свідком був Коциловський.

Значить, — Рим робить нині точно так, як колись робили папські інквізиторы, а нині роблять большевики.

Рим проти української держави!

Підписані зазначають як дуже Рим образився їх словами: “Якщо ми мали би власну державу...”, і в своїй відповіді

папа назвав той висказ "ТЕМНИМ, НЕ-СТЕРПНИМ І НЕГІДНИМ". Яким правом може Українець про свою державу думати?!

Але нині папські прислужники говорять православним по фарисейськи: "Піддайтеся папі, а він допоможе українську державу збудувати".

Коли брати на здоровий розум, **то папа повинен би найперше допомогти збудувати українську державу**, а вже певне, що тоді православні, бачучи його щирість, за його полу хапались би, вважаючи його великим своїм добродієм.

Але папа починає з того кінця, як Москалі в Шевченковім "Кавказі":

Як би ви з нами подружились,
Багато б дечого навчилися,
У нас же й світа!...

Та ще хочем
Других просвітити,
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям.
Все покажем, — тільки дайте
Себе в руки взяти...

Образився папа, бо певно думав: "Знаю я вас! Мали б ви державу, а тоді не міг би я моркви на ваших головах стругати. Бунтівники проти Бога! Вам треба неволі безконечної! Ярма на шию, кайдан на руки, а на ваші хребти батога!" Таке виходить.

На папську відповідь про целібат.

Про те, що папа відповів про целібат, кажуть підписані:

“Целібатське зарядження Коциловського стрінулося з великим признанням Риму. Тому не чудуємось бо знаємо, що в теперішніх часах змагання до латинізації нашої Церкви, — що відтак мало би бути етапом (кроком) до засимільовання (спольщення) нашого народу, — є в Римі мило бачене (Рим з того радіє, того хоче)”.

Отже насильне накидування целібату в Галичині, **се папська справа, папський плян**, а Коциловський лише виконує волю папи. Се Рим насильно, проти волі народу, целібат накидає руками свого прислужника — Коциловського. Целібатне насильство йде з Риму, ну, і від Поляків, яким того целібату дуже треба.

Тут додати, що скарг було 28, а Рим в своїй відповіді згадав лише три, а решту промовчав. отже і підписані лише три точці в відповіді Римови обговорюють. А закінчують тим, що **вирішення Риму несправедливе, отже воно не зобов'язує.**

Се все разом важна подія і вона повинна бути записана в історії не тільки уніятської Церкви, але і в загальній ук-

раїнській історії. Але католицькі історики її не запишуть, як взагалі подібного вони не записують, отже і тим фальшують історію.

Де корінь лиха?

Коли поставимо собі перед очі цілу історію скарги на Коциловського, то стає ясно, **що головне лихо не в Коциловським, але в Римі, в папі. Там жерело лиха!**

Коциловський, як і Хомишин, се лише наймити, що прикази Риму виконують. А Рим приказує, що вони мають робити і як робити.

З відповіді Риму бачимо, що Рим **є за целібатом; що Рим навіть проти самої української думки про українську державу; що Рим руїнищю протиукраїнську роботу Коциловського вважає доброю роботою, а Коциловського гідним чоловіком.**

Ще далше, бачимо, що для нього його наймит, ворожий Українцям, вартійший ніж 40 поважних передових Українців, які письмо до папи підписали. А для них же українська справа, — **се їх справа, се справа їх народу, се частина їх життя, їх народна власність, а не власність Коциловського ні папи!**

Але що вся ідейна інтелігенція в цій Галичині, і весь свідомий загаль по-

дібно думав, як ті 40, то наділі папа плюнув в лице усієї інтелігенції і цілому свідомому загалови.

Коциловського як і Хомишина, можна осуджувати лише за те, що вони, — хоч зроду Українці, — але згодилися виконувати яничарську роботу, подиктовану їм ворожими Українцям людьми. Шептицького не вчисляти, бо він, як польський політик, не мав для Українців ніяких обов'язків. Його обов'язки були польські.

Але Коциловський і Хомишин зроду Українці, отже їх робота яничарська. Злегковажили свій нарід, злегковажили своїх батьків, дідів, прадідів, прапрадідів, і пійшли служити тим, які саму думку Українців про українську державу, звуть "негідною". Тим, які раді, щоби український нарід був вічно в чужій неволи, або пропав.

Ось за що їх треба осуджувати!

ВУЛИЧНА СТАТТЯ „КАТОЛИЦЬКОГО ПРОВОДУ”.

„Додаток” („Під прилюдний осуд”), дає статейку з „Католицького Проводу”, прислану туди з Перемишля. Статейка крайно вулична, хамська. Ось зміст тої статейки:

**„Перемишль, Східна Галичина,
28 мая с.р.**

„Сюди наспіло батьківське упі-
нення з Риму, від св. Конгрегації Схід-
них обрядів.

„Упімнення звернене проти укр.
бунтівників з Перемишля. Вони на
ганьбу собі і своєму народови, для вла-
сної наживи, не маючи в серцю ні ві-
ри, ні встиду, підшились під шкіру о-
хоронників Католицької Церкви. Під-
няли в часописах крик проти свого
єпископа преосвященного Йосафата
Коциловського.

„Бурили нарід, скликали проти-
церковні мітинги, хотіли бодай трохи
церковного майна загарбати. А що
нарід їх роботу осудив і священники
вбільшости з обуренням проти них
виступили, то у своїм засліпленню га-
дали, що бодай намісника Христового
вдасться перетягнути на свій бік. Ду-
мали, що Святійший Отець похвалить
їх ворохобню. Внесли до него скаргу
на Єпископа.

„Двайцять і вісім закидів зробили
йому. Ще й не встидались вигнати
своє хамство перед Ним. На публіку
світа відгрожувались святійшому Віт-
цеви пишучи до него таке: „Якщо ми
малиби свою власну державу або хочби
єї заряд, то сего роду Єпископи ні хви-

лини не могли би удержатись на своєму Єпископському Престолі”:

„Но дістали за свою зухвалість добру відправу. За двадцять вісім закидів стільки ж ганьби стягнули на себе.

„Двадцять вісім закидів прийняв Отець святійший як двадцять і вісім ложей (брехонь) підлих ворохобників.

„Оригінальне письмо св. Конгрегації, що прийшло з Риму на руки їх Переосвященства Кир Йосафата і осуджує плюгаву роботу ворожих синів нашої Церкви, помістимо в слідуючій числі нашого часопису”.

* * *

Хто був автором тої статті, невідомо, але по єї вуличнім змісті можна вгадувати, що се стаття самого Коциловського. Се ж відома його мова. Коли б же написав її хтось з прибічників Коциловського, то се лише показало би, що Коциловський оточився людьми без почуття сорому; на той лад як і Хомишин з його Бойчуками і Терешкунами. Се показувало би, що перемиське єпископство стоїть на моральнім багні, на розбишацтві. Чим наведена стаття ріжниться від хамських листів Бойчука до судії Дмоховського? Нічим!

„Католицький провід”, се католицька газета Богачевського, що почала виходити 1927 р. в Шікаго, в Америці, — отже і вона належить до тих загальних

низин, коли містить таку статтю. Знак, що все провідництво гр. кат. Церкви, висше і низше, близше і дальше, було однакове. Подібне до Риму.

Бо і Рим не мав лиця, не мав почуття людського сорому, коли давав відповідь 40 підписаним на скарзі до Коциловського. Не зважав, що се поважні представники українського народу, яких той нарід знає, і які не боялися підписати своїх імен на скарзі. Не ховалися.

І зрозуміле, що вони посилали свою скаргу до Риму впрост, а не через Коциловського, отже Рим повинен був прислати до них відповідь, а не до Коциловського, як він зробив. Се показує як зневажливо ставився Рим до представників українського народу, отже і до всего народу українського загалом. Ви всі брехуни, ви всі крутарі, ви всі баламути! — виходить посередно з його відповіді, — ви маєте ще і тільки відваги, що вам і власної держави забагається!...

Тут вповні показалося римське фарисейство і нахабство, яке Рим силує закрити „Апостольською Столицею”.

Сорок поважних Українців дало свої імена, але папа не виявив імен тих „свідків”, в яких нібито розвідувався про справу Коциловського. Чому ж не виявив? Може боявся, знаючи, що цілий

український нарід давно вже тих свідків осудив як своїх ворогів. Міг він питати Хомишина, Бойчука, Шептицького, Назарука; міг питати Поляків; та найможливійше, що одиноким „свідком” був Коциловський, оскаржений. Рим же в відповіді каже, що: „Ап. Престол і св. Конгрегація, котра вже перше знала і знає все, що еп. Коциловський зробив і зарядив в своїй епархії...” Значить: Рим давно добре знав те все, що в скарзі говорилося.

Недармо ж і гр. кат. священники не раз казали, що Рим є чорною порою, де збираються всякі крутарі, брехуни та фарисеї, ворожі українському народови. А папа, як виходило, є головою того чорного збіговиска.

При наведеній статті „Катол. Проводу” і згадці листів Бойчука треба ще додати, що такий же вуличний лист писав також єпископ Адміністратор Лемківщини, та про те буде даліше.

Спосіб нищити Церкву і нарід.

Який господар, таке господарство. Яка військова влада, така армія. Який церковний провід, така Церква. Будуть провідники гідні, то все буде гідне, а будуть вони погані, то все під їх управою буде нищитися.

І так щоби Українську Церкву зни-

щити, чужі опікуни, Рим і Поляки, ставили для єї проводу людей безхарактерних, готових прислугуватися тим, які їх поставили. Такі своїм особистим поведенням наносять сором; вони переслідують красших священиків; вони організують руїнницьку силу з таких як самі, щоби їм помагали; вони викликають серед вірних невдоволення, ненависть, зневагу і розпуку, а гідних провідників народу безчестять. Так з усіх сторін підкопують силу Церкви і народу взагалі.

Коли б Українці самі вибирали провідників для своєї Церкви, то вибирали би найгідніших, однакж Поляки унією поставили греко-католиків (уніятів) в становище безправних сиріт, недоростків, якими мають чужі орудувати.

Рим і Польща були завжди одною тісною спілкою, і під їх опікою були українські сироти-уніяти. І ті опікуни розуміли, що коли уніятська Церква опиниться серед великого неладу, то Полякам легко буде взяти уніятів в руки. Вони підійдуть до уніятів з масними словами і скажуть:

„Бачите, братя, на що ваша Церква зійшла? Страшно і подумати! Жаль нам вас! Гляньте які ті ваші! Чи можете їм вірити? А в нас такого нема, в нас лад. Наші єпископи примірні люди, правдиві Божі слуги. Отже щоби вашу Церкву

піднести з занепаду, ми дамо вам на якийсь час наших єпископів, а вони переведуть в вашій Церкві реформу і гарний лад заведуть. Того ж вам якраз треба. Аджеж ми католики і ви католики, діти одного Святійшого Отця Папи. Мусимо одні другим помагати . . .”

І почнуть так помагати, що греко-католики стануть латинниками, Церква стане Костелом, а Українці Поляками.

Якраз такі пляни мусіли мати Поляки з Римом, щоби Церкву й Українців знищити.

Заборони Коциловського.

Греко-кат. Церкву, під панованням Польщі, гр. кат. начальство щедро обларовувало **заборами**. Заборони видає Шептицький, видає Хомишин, видає Коциловський, видають Адміністратори Лемківщини. Се був додаток до тих заборон, що видавали самі Поляки.

В перемиській „Українській Голосі”, ч. 45, 1926 р., є стаття „Три укази”, підписана буквами: (м. с.), де говориться про „укази”, себто заборони Коциловського.

Стаття починається тим, що Поляк, Станислав Грабскі, автор конкордату Польщі з Римом, може на радощах руки затирати. „День підписання Конкордату він назвав найкрасшим днем в своєму

життю. Православну Церкву зробив „автокефальною” (залежною від Варшави), а на гр. кат. сплів батіг в Конжордаті”. Се була робота Поляків. А як було в самій гр. кат. Церкві? Ось як:

„В сліди станиславівського єпископа (Хомишина) пійшов перемиський. Оба вони замкнулися в своїх палатах, позривавши всякі звязки з власною суспільністю, окружившись дрібними людьми, і від часу до часу випускають в світ „укази” (накази), які щораз більше поглиблюють пропасть між ними і суспільністю. Хвилюється суспільність, хвилюється духовенство, що відчуває небезпеку, яка грозить Церкві через „політику” станиславівського та перемиського єпископів. Падає авторитет Церкви, обезсилюється її вплив в життю нації”.

Автор говорить далі, що в одному числі „Перемиських Епархіяльних Відомостей” є аж три „укази” Коциловського.

Перший указ звернений проти святкування пам'яті Франка (хоч Франка хоронили католики!). Франка зве Коциловський безбожником, отже забороняє священикам брати участь в святочних обходах з нагоди 10-ліття смерті Франка.

Пригадує автор, що давнійше були виступи консисторій проти святкування

пам'яті Шевченка, а тепер прийшла черга на Франка.

Каже автор далше, що в усіх народів були письменники, які не завжди йшли тісно в Церквою, були й атеїсти; в Поляків таким був Міцкевич, в Москалів був Пушкін, але духовна влада польська, чи московська бере в рахунок цілу користну працю тих письменників, отже поважає їх. А праця Франка була така, що — „де ми сьогодні були би без Франка? Прямо революцію викликав він (до красшого!) в життю Галицької України, тяжко затроєнім випарами з сусідної багновиці” (польської”).

Далше пригадує, що святкування пам'яті Франка тривають вже пів року й обхопили всі українські землі.

Другий указ в справі відкликання священників з заряду (виділу) “Української Шадниці” в Перемишлі. За причину взяв Коциловський те, що в будинку „Бурси св. о. Николая” православні емігранти з України владили свій „Святий Вечер”, а на Великодні Свята мали Великодне Богослуження. Ті, які дали на се дозвіл, уважали, що красше дати своїм братам Придніпрянцям місце тут, ніж мали б вони шукати місця в Жидів, чи Поляків. (Про те є окрема стаття в ч. 44, „Укр. Голосу”, 1926, п. з. „Де розвага?”. Там показано фактами як Коциловський справу перекручує).

Не диво, говориться в статті, що „з еп. Коциловським ціле перемиське громадянство зірвало всякі взаємини”.

Третій указ в справі перемиського „Українського Голосу”, де Коциловський говорить:

„Заказуємо Всеч. Духовенству читати та передплачувати перемиський часопис „Український Голос”, та поручаємо щоби Всч. Отці старалися всіми силами від його читання і передплачування відклоняти вірних... з огляду на згіршення своїх вірних, яке спричинює читання часопису ворожого католицькій вірі і св. Католич. Церкві”.

Подавши се, автор статі говорить від себе про „Укр. Голос” так:

„Укр. Голос” стоїть на сторожі чистоти нашого обряду і боронить прав гр. Кат. Церкви.

„Укр. Голос” всеціло погоджується зі становищем найбільшого інтелекту (розуму)) серед сучасного нашого духовенства — о. д-ра Костельника...

„Укр. Голос” виступав, і виступає, і буде виступати проти злочинної ватиканської (папської) дипломатії, яка копала нас, наше духовенство і нашу Церков безнастанно, а в останньому часі насаджує в нас „нову унію”. Еп. Коци-

ловський хоче ту ватиканську камарилію (погане оточення папи) утотожнювати з католицькою вірою і Церквою.

„Укр. Голос” рішучо виступав, виступає і буде виступати проти самовільного доптання канонів нашої Церкви еп. Хомишиним і Коциловським.

„Все те не подобається перемиському єпископови і він записує нас між ворогів релігії і католицької Церкви! Ба, але таке можна говорити несвідомим, темним девоткам (задурманеним побожним жінкам), а не свідомим громадянам”.

По „указах”.

Згадані „укази” видав Коциловський на власну руку, не радячись з консисторією. Він не признає Консисторії.

Справу відступлення салі православним перемиське громадянство передало львівському богословському факультетови до осуду, чи справді в тім вчинку був гріх.

А важне, що читачі перем. „Укр. Голосу” шлють протести проти заборони читати „Укр. Голос”. Так пр. селяне з Болянович (пов. Мостиска) виготовили „Отвертий Лист до Коциловського” („Укр. Голос”, ч. 47, 1926), де говорять:

„В неділю оголосив нам в церкві

парох Вашу заборону читати „Укр. Голос”. Заборона вразила нас болючо. Будучи від початку засновання сего часопису його сталими передплатниками, бачили ми, що він ішов і йде дорогою правди, обороняє справу нашої віри, обряду і Церкви...”

Лист довгий і має 47 підписів.

Були і письма від священників, й один з них каже, що розпорядку єпископа не послухає.

Таким показав себе Коциловський своїми „указами”.

Коли розглянути всю роботу Шептицького, Хомишина і Коциловського впродовж літ, то стає ясно, що се були свідомі, явні вороги українського народу. Коли б Українці були мали силу, то певно були би їх нагнали, або і на суд поставили, а на їх місце поставили інших. Але сили не було. Всі їх осуджували, але вироку не можна було виконати. І ті явні вороги трималися на своїх становищах силою ворогів — Поляків і Риму.

ЗАВЕДЕННЯ ЦЕЛІБАТУ В ГАЛИЧИНІ

Як було давно.

В Старім Завіті є Божі слова: Плодіться і множіться і наповняйте землю. В 127 Псалмі говориться, що в домі праведного чоловіка, — жінка його як лоза плодита, а сини кругом його стола як галузки дерева оливного.

Не проповідував безженства і Христос. Він же був на весіллі та гостей обдаровував вином. Він говорив про жениха, якого дівчата зустрічають величаво з каганцями.

Ап. Павло каже, що: “В останні часи відступлять деякі від віри, слухаючи наук бісовських, що боронять женитися”. — (1 Тим. 4: 1-3). Апостол говорив навіть і про єпископів: “Треба єпископови бути одної жінки чоловіком”. — (1 Тим. 3).

Ще в іншій місці говориться: “Хіба не маємо влади сестру-жінку водити, як інші Апостоли й брати Господні і Кифа?” — (1 Кор. 9:5). Се місце різні різно толкують, але виходить, що й Апостоли могли ходити з своїми жінками.

Церковні правила (Канони).

В Каноні 5-ім „Апостальських Пра-

вил" говориться: "Нехай єпископ, чи священник, чи діякон не виганяє своєї жінки, щоби нібито показати свою побожність".

В 18-ім Правилі: "Хто оженився з вдовою, або відлученою від супружа, або розпустницею, або осоромленою, не може бути єпископом, священником чи діяконом".

В 40-ім Правилі: Єпископ має подбати, щоби його жінка по його смерті не забирала церковного майна.

В 76-ім Правилі говориться про синів єпископа.

Так первісна Церква не стояла за безженістю навіть єпископів. А хоч пізніше заведено, що єпископ має бути нежонатим, то все ж Східна Церква залишила право жонатости для священників і те право є дотепер. Було воно і в гр. кат. Церкві, яка є частиною Православної Церкви.

Целібат (безженство) в Римській Церкві

Загальний целібат священників в Римській Церкві завів папа Григорій 7-ий (Гільдебранд), що папою був від 1073 до 1085 року. Вже до Григорія силувалися заводити целібат, отже були і жонаті священники і целебси (нежонаті), хоч багато целебсів мало "конкубінатки", цебто неслюбні жінки.

Гільдебранд, який хотів зробити все залежним від папства, проголосив загальний целібат, бо нежонаті священники будуть менше зв'язані з народом, а більше з папою.

Він приказав 1074 р, щоби жонаті священники порозходилися зі своїми жінками. А людям приказував, щоби били тих священників, які не розходяться. Байду же йому було, що кривду робить гідним священникам, їх жінкам і дітям. Тому деякі покинули священство.

Розумієсь, що целєбси і дальше мали "конкубінаток". Та чи диво? В Галичині заводили целібат по 1-ій війні, а вже еп. Хомишин забороняв своїм священникам целєбсам їздити з їхніми „господинями”.

Але целібат в Римській Церкві не був ніколи в пошані. Рим часто діставав і дістає домагання, щоби целібат усунути.

Папи і целібат в гр. кат. Церкві.

При заключуванні унії 1595 р. папа Климент 8-й заявив, що всі обряди і права уніятської (гр. католицької) Церкви не мають бути порушені, отже і священники будуть жонаті. Пізнійше тесаме потверджували — Павло 5-ий, Венедикт 13-ий і ще деякі.

Та показалося, що папи одно говорили, а друге робили. Вони уніятів по-

тішали, а ті вірили, що “Апостольська Столиця” не може людей дурити, але час показав, що дурила.

ЗАХОДИ КОЛО ВВЕДЕННЯ ЦЕЛІБАТУ.

Хомишин ставши єпископом силувався вже виховувати целебсів, але аж по 1-ій війні Шептицький з другими рішив завести загальний целібат. Як се робилося оповідається в книжочці виданій 1925 р. у Львові п. з. **“Заходи коло введення целібату в нашім духовенстві”**, стор. 46. Зі змісту видно, що книжочку написав священник, або священники. Та важне ще одно: коли Поляки деякі місця в книжочці сконфіскували, то посла Українського Клубу вносили запити (інтерпеляції) до міністра справедливости в справі конфіскації, і вкінці сконфісковане дозволено друкувати.

Значить, — посла зміст книжочки знали, з ним годилися, отже і вони за ту книжочку відповідають. Се і їх книжочка. Тут перекажемо важніше з тої книжочки.

“Відколи ми приступили (1595) до єдности з Римом, відтоді не устайуть заходи деяких кругів завести целібат.

“Нема доказу, щоби целібату домагалися офіційально(!) римські папи. Рим видав численні запоручення, ко-

трими забезпечив ненарушимість нашого обряду... Але вдійсности діється зовсім що іншого.

“Крім офіційального Риму існує і править там іще могуча римська камарія (папські дорадники в лихих значінню), а в звязи з нею тяжить у нас віддавна її “невидима рука” (зн. Поляки).

“Може хто закине, що ми робимо кривду Ватиканови. На се відповімо, що наші слова стверджують безчисленні факти в нашій історії.

“Єзуїти, котрі безпосередньо від папи залежали, загорнули в минувших століттях помимо папських декретів усі висші верстви нашого народу в латинський обряд; давні польські єпископи були найбільшими противниками нашої Церкви; на наших очах бачимо, що коли в корінних польських областях є багато сіл без костелів і священиків, то на наших областях, де в кожнім сільци, де є уніятська церква вистарчаюча для всіх вірвирних, основується часто для дрібних горсток латинників костели і парохії, очевидно з тим наміром, щоби як найбільше число уніятів загортати до латинського обряду. І на те все Рим завсігди мовчав і мовчить”.

Отже чорне на білім! Папа окруже-

ний крутарським гуртом, а той ще звязаний окремо з “невидимою рукою” ворожою Українцям (з Поляками). Такі з такими звязані. Чому ж папа не нажене тої поганої камарилі і не добере собі гідних помічників, що не будуть з “невидимою рукою” вязатися? Та видно, що він з тої камарилі вдоволений, а то певно і сам до неї належить, як її голова. Та слухаймо далше:

“Вправді проти такого поступовання видав Рим острі декрети, котрі під строгими карами забороняють робити якінебудь кривди нашому обрядови, — та ті декрети видані здається для світа, (лише на показ), а в практиці не мають вони ніякого значіння, бо ще ні один латинський єпископ або священник не був за свої безправности ані суспендований, ані усунений з свого уряду.

“На те скаже дехто, що Рим не має армії, щоби перевести свої декрети в життя. Се правда, алє Рим міг приказати підчиненим собі Єзуїтам, щоби не вели проти нашої унії руйнуючої роботи; і таксамо мав і має право сказати своє рішуче слово польським єпископам, — а однак ніколи того не вчинив”.

Так самі гр. католики малюють Рим

з папою і з її камарилею, а вони той Рим чейже зблизька знають, бо ж від нього залежні.

Коли б те, що книжочка подає не було правдою, то польська цензура не дозволила би її надрукувати, сказала би: “Ви фальшуєте історію, ви неправду пишете!”

Заборони друку книжочки домагався б і Шептицький і Хомишин і Коциловський, щоби обороняти честь Риму. Та вони мовчали, бо ніяково було в білий день правду заперечувати. Тим вони показала би, що і вони належать до римської камарилі і чорної “невидимої руки”. Бо самої заборони замало, — треба ще доказати, що заборона слухна. Та як доказувати, що щось біле, коли всі бачать, що воно чорне як саджа.

Отже вибрали менше лихого. Нехай пишуть, ми таке вже переживали, але за нами сила, от що!...

Передвісники целібату в Польщі.

Важне, що книжочка “Заходи...” подає і давнішу історію целібату, виводячи справу на ширший історичний ґрунт.

В давній Польщі перший порушив справу целібату Єзуїт — **Петро Скарга**. В 16-ім віку сильно ширився протестантизм в Польщі між освіченою верствою,

і всі вважали, що причиною до того був целібат (безженство) священників. Майже всі польські єпископи були проти целібату. Еп. Мацейовський казав: "Коли для важної причини відібрано священникам жінок, то для ще важнішої треба їм їх віддати". Сильно осуджував целібат канонік Ожеховський в листі до папи.

Скарга целібат обороняв і закликав, щоби ширити його і між уніятами. За Скаргою пішов Москаль, вихованок Єзуїтів — **Велямин Рутський**.

В "Проекті на знищення Руси", з 1717 року, говориться, що треба уніятських богословів намовляти, щоби не женилися, а це заведе до Церкви польських ксьондзів.

Уніятський Луцький єпископ **Йосиф Виговський** коло 1726 р. оголошує, що буде висвячувати лише безженних; а жонатих, коли з жінками розійдуться.

В 18-ім столітті Поляки підняли крик, що се згіршення, коли уніятські священники їздять зі своїми жінками. Тоді уніятський еп. Атанасій Шептицький видає заборону, де каже: "**З жінками по празниках і торгах на однім поїзді (возі) публично їздити і волочитися не повинні...**" Замість обороняти право подружжя, він догоджував Полякам.

З кінцем 18 і на початку 19-го віку Поляки втягали до свого повстання греко-католиків, а жонатих священників не

могли втягнути, отже почали паплюжити гр. кат. жонатих духовних, головно в „Пшияцелю Хшесьціянської Правди” з 1835 р., органі польського перем. еп. Корчинського.

Проти того еп. Снігурський, Яхимович і митр. Левицький внесли до цісаря скаргу на Корчинського. Окремо священники на соборчиках сильно протестували. Сильно протестував перем. Крилошанин Т. Полянський і проф. Вен. Левицький. (Деякі протести соборчиків подає “Укр. Архив”, Т. 12-ий, виданий Наук. Т-вом ім. Шевченка, 1924 р., та ми їх тут лише згадуємо).

Ті напасти Поляки і дальше повторяли, як прим. посол Полянович в 70-их роках і проф. Смолька 1916 р.

“Причини накинути нам целібат були чисто політичні. Наше жонате духовенство звязане своїми родинами з собою і з народом, творило поважну силу, — воно держало політичний і культурний провід в народі, видавало з своїх родин численну і свідому інтелігенцію і через те мало велике значіння в своїй суспільности. Нашим противникам ходило о те, щоби поважити сю поважну суспільну верству й ослабити тим весь український нарід.” — (Стор. 12).

Передвісники целібату з укр. сторони.

Після 1772 року піддано Холмську дієцезію під безпосередню владу Риму. Холмські уніятські священники помагали Полякам в повстанню проти Росії, отже по його здавленню 1863 р. Росія їх переслідувала, а також й унію. Деякі з них перейшли до православ'я (а коло 200,000 уніятів перейшли до костела і спольщилися).

“Не без вини був Рим, що прийнявши Холмщину під свій заряд, допустив до її облатищення і спольщення; винна була польська політика; винна вікова польсько-латинська агресія (наступ). Однак Поляки звалили перед світом всю вину на наших холмських священників і представили все наше духовенство і нарід в Галичині на віденським дворі і в Римі в найгіршім світлі...” — (Стор. 13).

Реформи Василіян.

Чин Василіян був підупав через розпустне життя протоігумена о. К. С., і митр. Й. Сембратович хотів К. С. усунути і чин поправити. Але К. С. вдався до Єзуїтів, а за ними заявився Рим, і так Василіян віддано в руки Єзуїтів, — “тих, що в попередніх віках завдали нашій Церкві і народови найтяжчі удари”.

Єзуїти виховали Василіян в своїм дусі, головню тих, що вчилися в Кракові, Інсбруку і в Римі і були призначені на висші становища.

“Після того вони почали вводити в наше Богослуження латинські практики, змагаючи наблизити його до латинського обряду. Відносилися з маловаженням до світського духовенства і явилися головними речниками введення целібату.

“Почали Василіяне уділяти Причастя під одним видом; львівські Василіяни казали перед катедрою св. Юра і др. церквами розкидати летючки за прийняттям нового календаря.

“Сфанатизований Василіянин, о. Єремій Ломницький, настроював свого єпископа (Хомишина) неприхильно до нашого жонатого духовенства і народу.

“Василіянин о. Головецький, проф. Богословія в Перемишлі, говорив питомцям, що — **“Національність (українство) се модерне ідолопоклонство, наслане Богом за наші гріхи”**.

“Василіяне завели в своїй церкві у Львові гру на фісгармонії (на органі); поручають питомцям хреститися раз і то цілою рукою; завели латинське „Ангел Господен” („Аньол Паньскі...” — (Стор. 15).

Згадуєсь дальше Собор (Синод) з 1891 р. і пофальшування його ухвал в користь целібату.

Дальше — “невидима рука” причинилася до замкнення гр. кат. віденського семінаря, де багато гідних священиків виховувалося, і тоді післано гр. кат. богословів на виховання до Єзуїтів в Інсбруку і Римі. І з приходом тих вихованків появилися памфлети (образливі писання) на Церкву, її обряд і гр. кат. духовенство, приміром книжка “В ім'я правди”, або „Жонатий клир, а безженство клиру”.

Шептицький заводить частинний целібат.

В згаданій книжочці говориться, що вже в 1918 р. Шептицький в своїм Посланню заявив, що йому треба тепер багато нежонатих священиків, які навертали б православних на Україні до католицтва. Щоби їх мати, — він впродовж 12 літ половину місць в духовнім семінарі призначає для виховання целібатів.

Се вже був початок целібату! Шептицький знав, що тим целібатам найперше треба буде давати парохії в Галичині.

Є погляд, що целібат почав заводити Хомишин, за ним Коциловський, а Шептицький найпізнійше, а тут бачимо, що якраз Шептицький належав до перших.

А те, що ніби він приготував місіонарів на Україну, — була брехня! І всі свідомі Українці, — священики і світські, розуміли, що Шептицький бреше, сказавши людською мовою.

Протести проти Шептицького.

Ще перед оголошенням того рішення була в Шептицького **депутатія від духовенства**, щоби він такого рішення не видавав, але Шептицький стояв при своїм.

Знов 9-го вересня, 1918 р., пішла депутатія від **Народного Комітету**, в яким був предсідник українських послів, Романчук, дальше др. Кость Левицький, др. Евген Петрушевич, Ол. Барвінський, др. С. Федак і др. К. Студинський. (Тут в книжочці подана ціла промова Романчука, якої не наводимо).

Відповідаючи на ту промову Шептицький крутив на всі боки, отже при відході депутатії Романчук заявив:

“Ексцеленціє! Стверджуємо з жалем, що відходимо від нашого архипастиря без вдоволяючої заяви і нерестерігаємо перед боротьбою, яка вивяжеться після сеї справи.” — (Стор. 20).

А Студинський висловив жаль, що вирішено таку важну справу без згоди **всего духовенства і без гадки світських лю-**

дей. Викликана боротьба вжне всіх заходів, щоби не допустити до введення целібату.

Ще раз депутація.

Вересня 16-го, 1918, знов була така депутація і знов Шептицький крутив на всі боки і заявляв, що: **“Говорять о примусовім целібаті. Се чиста видумка, о тім нікому не сниться.”**

Депутати знов заявили, що воно не так, і що тепер скорше треба би **“надання священикам-вдівцям права другий раз женитися”**, а не целібату. А дальше подана така увага до балачки Шептицького:

“Се був тільки тактичний маневр (крутня), щоби напрасним (наглим) поставленням справи не визивати сильнішого опору з боку духовенства і народу. Се виявилось невдовзі, бо в два літа опісля, в 1920 р., коли те, що не снилось, переведено в життя.” (Стор. 23).

Тут треба пригадати, що 1902 р. греко-католическі священики в Америці в своїй відповіді Шептицькому (**“Унія в Америці”**) закидали йому **“брехню і фарисейство”**, а тут знов та **“брехня і фарисейство”** показалися.

Такі події повинні увійти до історії, а без того вони загубляться і забу-

дуться. Тоді римські політики почнуть голосити, що гр. кат. духовні і нарід в Галичині „охотно прийняли целібат“, як голосять нині, що “наші предки прийняли унію”.

Ще протести проти целібату.

Протицелібатні збори відбулися у Львові 21-го вересня, 1918, з рефератом д-ра В. Щурата. Тут прийнято резолюції: щоби піднести якнайрішучійший протест проти ввводження целібату і доручити той протест Шептицькому, папському нунцієви й австрійському урядови.

Протести проти целібату ухвалював нарід в багатьох місцях Галичини, як — повітове віче у Львові, в Стрию, в Бережанах, в Самборі і др. (Про те в “Ділі” з 1918 р., ч. 216, 219, 221, 226).

Великий протестаційний меморіал в справі целібату виготовило **Ставропигійське Брацтво** при кінці вересня 1918 р., підписаний 15-ма визначними особами. (Зміст меморіалу на стор. 24—27 книжочки).

Голоси польської преси.

Книжочка подає, що до заводження целібату поставилася польська преса з великим вдоволенням. “Укр. Слово” писало, як польські дневники з вдоволен-

ням витають митрополичий розпорядок, який: **“дійсно вдарив в найчутливішу струну воюючого українства”**.

Польські денники писали, що в українській суспільності вчинився новий заколот, який буде коштувати чимало української енергії і сили.

Польський **“Час”** докоряє Українцям, що вони дивляться з національної точки, але додає, що: **“целібат безсумнівно улекшує латинізацію”**. — **“Митрополит ділає мабуть в порозумінню з папською Курією (з цілим папським урядом), а тоді обов'язує засада: “Рома льюкута...”** (Рим сказав ‘і нема відклику). Даліше **“Час”** зазначає, що український нарід дивиться на **“господині”** і **“кузинки”** польських ксьондзів з погордою і згіршенням.

Розкриває давні пляни Шептицького.

Польський **„Ілюстровани Курер Цодзенни”** писав:

„Митрополит вже довгі роки перед війною носився з гадкою заведення целібату, та не вспівши сего перефурсувати (довершити), мусів обмежитися до каптовання (залапування) одиниць в рядах питомців. Такий вербунок (намова) був трудний і мав малі успіхи. Митр. Шептицькому не ста-

ло терпцю і він рішився завести примусовий целібат.” — (Стор. 29).

Той же „Курер” признає, що „целібат криє в собі грізну небезпеку” і може статися „катастрофою для бундючного нині українства”.

“Українське Слово”, яке переповідало радощі польської преси, писало:

“Новий розпорядок впав на всіх громом. Духовенство сконстерноване (переполохане). В народі заворушення й огірчення.

Не списав би згірних висловів на безженний стан. “Тепер будуть у нас господиньки попоти”. “Цілувалисьмо досі руки їмості-мамуні, а тепер...”

“Досі ми були за наші жінки і доньки спокійні...” “Ми тішилися дітьми нашого духовенства, а тепер...” “Відгрожуються люде, що не пустять безженних до своїх сіл і церков...”

Целебси давно, а тепер.

Книжочка наводить як “Українське Слово” писало про давних, а нинішніх целебсів, очевидно маючи на гадці не лише целебсів-священиків, але і целебсів-папів. Писало воно:

“Перед аскетом (строгим монахом), не тільки на словах, а і в життю,

навіть морально упавший чоловік клонить низько голову. Христос й Апостоли були не тільки целебсами, але ідеальними аскетами.

“Не читаємо, щоби вони виставно одягалися, добірно їли і дорого пили; щоби мешкали в палатах, окружалися численною службою, їздили чвірками (4-ма кіньми); щоби казали віддавати собі Божі почести, перед собою клякати, цілувати собі руки і ноги. Не читаємо, щоби тримали тільки з сильними сього світа, щоби погорджували нищими (бідними); щоби витирали собою передпокої володарів; щоби на їх бажання змінювали приписи Христової Церкви.

“Целебс, що не погорджує виставним столом, винами, шовками, вигодами й почестями, се ніщо інше як поганий комедіант.

„Нинішня практика... Її створили імперіялістичні (властелюбні) забаганки жадних власти середньовічних єпископів. Держава не дозволяє жовнірам женитися, і для тих же цілей заборонила Римська Церква женитися своїм священикам”. (Ст. 21-32).

Отже давні целебси жили скромно, невибагливо і найбільше примірно. Дальше “Українське Слово” писало:

“Коли б цілібат духовенства був конечно потрібний для Христової Церкви, був би його завів сам Спаситель, або Апостоли. Ані одно, ані друге не сталося. Целібат завели пізнійше для політичних цілей латинські єпископи, котрі самі не завсігди його придержувалися; **котрі в своїх палатах вели життя, що було наругою над євангельськими радами.** Коли цілібат кому потрібний, то тільки єпископам для зовсім нецерковних цілей.

Що переказує нам історія про заховування цілібату латинським клиром, папами, монастирями, — прикро й соромно над тим розводитися... Безженне латинське духовенство раз-враз аж до наших часів підносило голос за знесення цілібату... тої най-неморальнішої в світі інституції”. (Стор. 32-33) .

Однакож в 1918 р. видав о. Леонтій Куницький брошуру “Вірно йому”, де обороняє постанову Шептицького.

Тайні наради Єпископів 1920 року.

Книжочка “Заходи...” розкриває ще одну чорну подію... В осени 1920 р. зібралися були у Львові, — Шептицький, Хомишин і Коциловський на тайні наради і рішили завести загальний цілі-

бат. Се тримали в тайні, аж 1922 р. відкрив її о. др. Іван Лятишевський, зі Станиславова, в своїй статті в перемиськім “Українським Голосі”, де писав:

“І сі обставини мали на оці наші Владики, коли в осени 1920 р. на спільній конференції під проводом Іх Екссцеленції Митрополита постановили, з огляду на теперішні відносини, **висвячувати натепер лише безженних кандидатів на священиків**”. — (Стор. 34).

Се показує, що загальний целібат заводився під проводом Шептицького, за його рішенням. Се був давний плян Шептицького і зрозуміле, що за тим пляном йшов Хомишин, коли взявся в себе заводити целібат і **“вже від довгих літ понижував на реколекціях (науках для священиків) подружжя священиків”**. Під кінець 1920 р. проголосив Хомишин, що буде висвячувати лише безжених, а котрі на те не годилися, понаганяв.

Письмо Т-ва ап. Павла.

Знов піднялося велике обурення проти заводження целібату. Священники **Т-во ап. Павла** виготовило меморіал (письмо) до папи, який підписало 957 священиків з дієцезії Львівської і Пере-

миської. Зі Станиславівської підписів не було, бо там священники були дуже залякані Хомишином. В меморіалі оскаржували Хомишина за його шкідливу роботу. (Те письмо згадана книжочка подає в повнім змісті на стор. 35—39. На нього папа навіть не відповів).

Дженокі в Галичині.

Невдовзі Рим вислав до Галичини свого представника, о. Дженокія, що мав все розглянути і дати папі звіт. З Риму писали, що Дженокі великий приятель Українців, й Українці тому вірили.

В березні 1923 р. Дженокі був уже в Галичині, де у Львові і Перемишли витали його дуже величаво і розкривали перед ним свої кривди, — сотні арештованих священників, а деякі були вбиті; знущання над селянством, нищення майна, нищення шкільництва. . . . А. Дженокі слухав і повторяв: **“Які ви бідні! Як тяжко покривджені!”**

Коли ж духовенство показало меморіал в справі celibату висланий папі, Дженокі сказав, що про те не знає, але став напирати на депутацію, яка в нього була:

“Що celibат прийнятий в цілій католицькій Церкві і ми повинні на нього згодитися хочби з огляду на наше місіонарство на Сході; що коли всі

три наші єпископи постановили ввести целібат, то їх голос, як синодальний, мусить бути рішачий, міродатний в тій справі, а духовенство повинно йому підчинитися.” — (Стор. 40).

Не помогли переконування депутатів, що се не допоможе, але пошкодить, — і депутати винесли **“прикре розчаровання”**.

Дженокі в Станиславові.

Зі Львова поїхав Дженокі до Станиславова, де його знов величаво витали, але своїх жалів Українцям не вдалося йому вже передати. Однакож депутація целебсів вручила йому свій меморіал з проською завести загальний целібат, хоч деякі підписи були пофальшовані, а деякі дані зі страху.

Священничих представників Дженокі до себе не допустив. І питомців не прийняв. Не вдалося і світським Українцям своїх скарг Дженокію предложити. Звідси поїхав Дженокі до Варшави.

Все ж Українці сподівалися, що з поворотом Дженокія Рим стане в їх обороні, але нічого не діждалися, а Польські священників ще більше переслідували, Т-во ап. Павла розв'язали, Українцям ще більше вкорочували їх права.

І стало відомим, що Дженокі пред-

ставив Українців в Римі брехливо, а Хомишина величав. На меморіал з 957 підписами Рим не відповів. „А Дженокі явився (в Галичині) тільки висланим, щоби перевірити, чи можна завдати нам ще нові важкі удари.”

Конкордат Риму з Польщею.

Щораз ставало гірше. В 1924 р. прийшов Конкордат (угода папи з Польщею), а з ним:

“Права нашої Церкви зістали зовсім знехтовані; виглядало наче б йшло до ліквідування унії.” — (Стор. 44).

Висше підчеркнене показує запоморочення, яке католицизм зробив в головах навіть красших Українців. Не вміють відрізнити Церкви від “УНІІ”; унію ставлять навіть висше від Церкви. Аджеж ясне, що Полякам і Римови ходило не про ліквідацію “унії”, але про ліквідацію Української Церкви й Українців взагалі. Церква і без унії є Церквою, а з нею Українці є Українцями.

Знищення унії було би лише тоді, коли б уніятська Церква позбулася опіки Риму і проголосила себе православною, але Поляки того не хотіли. Вони хотіли зробити унію ще сильнішою, а то: знищити Церкву і завести костел, а Українців спольщити. Тоді ті спольще-

ні були би в ще сильнійшій унії з Римом. Вже не самим панцизняним підданством, але і латинським обрядом.

Але католицька наука так вбила “унію” в голови людей, що поза унією Церкви не бачили.

Закінчення книжочки.

При згадці Конкордату книжочка ви-числяє польські насильства: церковні землі Польща зменшила; священників віддано під владу польського уряду; права митрополита звужено до Львівської єпархії; коли для Волині готовили трох уніятських єпископів, — для Луцька, Острога і Холму, то тепер вступ туди гр. кат. духовним заборонений; для малих польських громад поставлено на Волині трох польських єпископів і тамошніх уніятів віддано під їх владу; для обслуги тамошніх уніятів призначено “дворитуалістів”, які могли б відправляти і по латинськи і по словянськи; сказано православним, щоби відразу йшли до костела і др.

Книжочка кінчиться побажанням: **“Желаємо, щоби при кермі св. Церкви станули мужі, що не були би рабами сего світа, а держали б високо прапор Христа і Його правди!”**

Значить: ті, з якими Галичане були

в унії, були безбожниками, вони не несли прапора Христової правди, — але пощо ж тоді Українцям з тими безбожниками унією вязатися? Від таких треба тікати! Хто з безбожником вяжеться, той сам стає безбожником. Але людям було тяжко на такий лад думати.

Вартість книжочки.

Книжочка “Заходи коло введення целібату”, се документ часу. Важне, — подані в ній факти! Деякі з них були і мало відомі, а нині всі вони до великої міри вже забуті і можуть цілком забутись.

Важне, що ті факти показують облудну політику і Шептицького з його помічниками, і Риму з його чорною камарилею.

Вкінці показує вона гіркий стан греко-католицької Церкви. Чужі виробляють з нею, що хочуть на Українців не оглядаючись, а український нарід не має права голосу в своїх важних справах. Се ж ніяка “унія”, але явне невільництво. Народови лишається лише плакати, даремно протестувати і на смерть готувитися.

Не обійшлося в книжочці і без традиційного рутенства, — оті надії на Рим, скарги перед ним, благання, бажання, щоби Рим до Бога навернувся... Розумієсь, що се вартости книжочки не

обнижує. Про факти ходить, і нехай римські політики факти заперечують.

Се цінна книжочка! Се голос свідомого українського загалу, — і священників і світських. Тут позбирано факти, за якими треба би довго шукати по розкиданих нині матеріялах, та хто знає, чи і всі знайшов би.

А важне, що тут окремо розкрито замасковану протиукраїнську роботу Шептицького, який потайки радився з друзими єпископами і вирішив завести цєлібат, щоби ним завдати Українцям якнайбільший удар. Він вживає брехні, крутні; він не зважає на голос священників і всего народу, який протестує проти руїнницької роботи, і дальше робить те, що потрібне Полякам і Римови. Він з Українцями про українські справи не радиться, а коли до нього звертаються, він зацитькує їх брехнею і крутнею.

Се показує, що він для Українців ані Українець, ані патріот, ані герой, ані добродій, ані византиєць, ані мученик. Він польський патріот і римський політик.

І тому та книжочка не повинна забути ся, але увійти до Української Історії.

АНДРІЙ ЧАЙКОВСЬКИЙ ПРО ЦЕЛІБАТ

Тут маємо голос світського греко-католика про целібат, — голос Андрія Чайковського, відомого письменника (адвоката). Він 1924 р. видав книжочку **“Жонате чи безженне — священство”**, стор. 48, де каже він в передмові:

“Справа примусового целібату є справою нашої Церкви. Кожний член Церкви має обов'язок Церкву підпирати і боронити. Я є членом нашої Церкви і забираю голос в справі примусового целібату. Сю справу вважаю лише політичною, — крок до латинізації.”

Від початків християнства.

Пригадує Чайковський, що від початків християнства священники були жонаті, й Ап. Павло каже, щоби єпископ був чоловіком одної жінки. І так було рівнож в Західній Церкві до папи Григорія 7-го (Гільдебранда).

Григорій, як автократ (самовладник), хотів, щоби Римська Церква над світом запанувала і з священників хотів мати армію, тому завів целібат. Але в Східній Церкві супруже священників стало **канонем** (правилом) і так є донині. Той канон задержано і в уніятській Церкві.

Згадує пофальшовання ухвал Синоду 1891 р. та Дженокія.

“В Римі по візиті Дженокія мають підставу думати, що нам (зн. в нас) вільно не лише трираменні хрести обрізувати, прикрашувати Східне Богослуження латинськими додатками, латками і латочками, але можна знівечити канон Східної Церкви дотично по-дружжа духовенства”.

Берестейська унія подібна до нашого часу, вона перейшла на тайних зборах кількох єпископів. Потій казав Острожському, що такої важної справи: “не можна перевести без участі духовенства”, тому опісля Острожський заявляв:

“Що може бути більше безсоромним і грішним, як те, що 6 чи 7 чоловіка, змовившись по злодійськи, важаться тягнути в погибіль всіх нас православних...” (а тепер тайком, по злодійськи рішали про целібат”).

Нині наші владики, опираючись на пофальшованих ухвалях, целібат накидають

Заводження целібату.

Почалося від Станиславова. Намовляли, а дальше кажуть: “Висвятись без-

женним, або йди собі геть!" Молодий чоловік 4 роки готовився, а тепер йди куди хоч. І те насильство звуть добровільним вибором.

Треба схилити голову перед бого-словами, що не піддаються. Слабші висвячуються і скажуть: "Коли се гріх, то нехай впаде на того, хто мене присилював". І приходять "газдині", "кухарки", "тьоті", "сестрінки".

Ми і Рим.

Наше становище невиразне. Урбан 8-ий сказав: "Через вас сподіюсь повернути Схід". Лев 13-ий казав, що хотів би бачити світ католицьким, але не в однім обряді. Теперішній папа сказав польським паломникам, — "що лише римо-католиків уважає справжніми католиками".

Так ставились до нас завжди, тому піддали нас Пропаганді поруч з Готенготами (дикими поганами).

Про нас добре сказав учитель Білецький: "Уніят, то чоловік, що втік з Царгороду, але не добіг до Риму".

Ми лише обороняємося.

Чайковський спинюєсь на брошурі, очевидно Хомишиновій, — "Жонатий, клир, а безженство клира", де є напа-

ди на тих, що є проти целібату. І каже Чайковський:

“Таж ми нікого не зачіпали, а на-
впаки на нас, на наше право, на кан-
тон нашої Церкви пійшов наступ, а
ми лише обороняємося проти напа-
сти і насильства.”

Осуджувати нас, се те, що говорити
нападеному в неділю: “Як смієш оборо-
нитися? Хіба не знаєш, що се неділя?”

Еп. Снігурський і др. відкладали ви-
свячування тих, що хотіли бути без-
женними, казали: “Надумайся!” Се вла-
дики, на яких нинішній владика наки-
дався в промові до питомців.

Згадана брошура називає жонатих
духовних “маточниками”, як вже назива-
но жінку “сплювачкою”. — “Проти
насильного целібату, який хочуть нам
наші владики накинати по наказу з Ри-
му, мусимо рішучо запротестувати”. Хо-
чемо, щоби наше духовенство було без-
доганне.

Друга причина — церковна і народ-
на. “В целібаті бачимо загрозу на нашу
Церкву і народність”.

Чому Польща так нагально заводила
унію? Користь з унії була єписко-
пам, що діставали польські ласки. Унія
мала бути містком для переходу в ла-
тинство.

“Нас і нині вважає папа не за повних католиків; хоч ми молимося за папу, то ми ще не католики. Нас там за повних католиків не вважають, поки не перейдемо на латинський обряд”.

Римови уніятів вже не треба.

Тепер розуміємо, чому наші батьки в періоді (в часі) т. зв. “обрядовщини” боронилися перед всякими інноваціями (новостями) в Богослуженню. “Се були кроки і крочки до латинізації нашої Церкви”.

“Римови тепер уніятів не треба, бо йому здається, що при помочи Польщі зможе нас златинізувати, а Польщі здається, що по златинізованню нашої Церкви лекше прийдеться нас спольщити.

Рим не хоче нас навіть Українцями називати, а зве “східними слов'янами”. Тому, що і Польща заперечує нам ту назву. Та годі! Не поведеться Римови розбити нашої нації на Сербів і Хорватів. Для забаганок Риму ми не зірвемо зв'язків з пнем нашого українського народу (з православними). За що ми Римови маємо бути вдячні? Чи не маємо рації твердити, що безженне духовенство стане нашим ворогом?”

Всякі закиди.

Автор брошурки відсуджує наш нарід від честі і віри, закидає брак побожності. А повні церкви, строгі пости, сердечні співи: “Ісусе, Сину Божий помилуй нас”, чи се не побожність?

“Нема в наших криминальних хроніках (записках) ніодного Янка розпрувача, Мацоха з Ченстохови, Шелі зпід Тарнова, Гугона Шенка (які були в Поляків). Нема ніодного атеїстичного (безбожницького) стоваришення”.

Дісталосся і нашій інтелігенції, і вона безбожна. Наділі нема в нас західних біготів (задурманених побожників), але нема й атеїстів, як західно-європейські.

Є закид, що наш нарід не знає катехизму, але ж нас катехизму вчили в школі. Та чи в катехизмі все християнство? “Найбільші лотри вміють добре катехизм, але є лотрами”. Наша Церква є сильною охороною проти винародовлення, але темні сили кидають між нас розєднання.

“Вже тепер приходимо до нашої Церкви як до недужої дорогої людини, про яку знаємо, що дні її почислені. А ще більший біль, що засудили її на смерть ті, котрі зобовязалися перед Богом берегти її.

“Наше громадянство відчуває до наших владик великий жаль, а оправданий жаль може перемінитися в ненависть.”

А як виховували би цеlexби молодь, вговорюючи в неї, що їх матери “сплювачки”.

Духовенство і владика.

Український священник не може вдовлятися Богослуженням. Він дорадник, він лікар в конечній потребі, учитель на всіх полях. І Господь дав йому помічницю між жіноцтвом.

Нарікає автор брошури, що духовенство відноситься ворожо до свого владика.

Громадянство відчуває кривду, що його позбавлено права співучасти у виборі владик, як було в первісній Церкві і колись в українській. Заведено патронати висші і низші.

“Коли владика поводитьсь не так як треба, коли вірних не вважає за людей; коли чують з уст владика лайку і зневагу, то не диво, що такого кожний старається виминати. І годі дивуватися, що жонате духовенство не шукає звязків з владикою. Се відноситься не лише до Станиславівської епархії.”

До чого може прийти.

Йде на нас навала! — каже Чайковський. Парох не може бути зразковим господарем. Силою Конкордату священник буде державним урядником, як було в Росії. Церква буде латинізуватися.

“Консенквенція (наслідок) буде, що залунає клич: “Геть з Римом!” Нарід заснує собі свою народну Церкву, де почує Богослуження в рідній мові. Священиками будуть ті, що їх влада понаганяє.

“Нарід сам собі парохів вибирати буде. Прийдеться терпіти, але думка, що терпіли перші християне, підбадьорить усіх.

“Рим повинен пізнати, що уніатам ближше до Автокефальної Церкви, як до латинського обряду і повного католицтва.”

Значіння слів Чайковського.

Хоч книжочка мала, але зміст її великий, голос сильний. Вона є важним документом свого часу, важна сторінка нашої історії. Вона висловлює те, що духовні з народом тоді висловлювали.

Згадані в ній факти, а побіч того є великі думки, що можуть завсігди придатися.

В ній нема і тіни “рутенства”, а самий здоровий розум чоловіка, що не боїться правди сказати.

Се голос великого українського патріота, письменника і щирого світського церковника. Йому належалося би бути єпископом, чи й митрополитом!

Зміст книжочки подано вчасти побіжно, вчасти дословно. Тих книжочок є нині мало, коли вони десь є, але за час вони можуть цілком загубитися, — а се ж належить до цінних творів Чайковського. Тут же воно бодай в скороченім змісті затримається.

І книжочка тая окремо показує Чайковського як гідного і щирого християнина, і як відважного чоловіка, що не боявся стати в обороні своєї Української Церкви і свого народу.

ЩЕ ЗІ СТАТЬ А. ЧАЙКОВСЬКОГО. Ідемо до Риму?

Інтересні були статті Чайковського в перем. “Укр. Голосі”, що показують тодішнє положення гр. кат. Церкви.

В “У. Голосі”, ч. 13, 1925, була поміщена стаття: “Ідемо до Риму?” Приводом до статті було чолобитне паломництво до Риму, яке організували гр. кат. єпископи. Яка ж ціль до Риму їхати?

Каже Чайковський, що єпископи

хочуть показати папі, що цілий нарід стоїть за ними, тому радо приймає і конкордат і целібат, отже їдуть папі дякувати. Всі такі раді, що коли б папа заборонив навіть всім їм женитися, то всі радо згодились би. А що приїхало небагато, то можна папі сказати, що всі були би приїхали “со женами і чадами” (з жінками і дітьми), але грошей не мають.

Тут треба додати, що се паломництво, якого делегації папа не приняв, — а вона ж сподівалася, що розкаже папі про українські кривди. Однакож приняв польську делегацію і навіть передав благословення для польських газет. Про те в перем. “Укр. Голосі”, ч. 46, 1925.

Що ж до других, які до Риму їхали, то Чайковський ділить їх на кілька груп.

Є такі, каже він, що їм всеодно, — чи їхати до Риму, чи на Мадагаскар. Люблять їздити.

Другі їдуть, бо приповідка каже: “покірне теля дві мамі ссе”. І тут він додає:

“Ох та приповідка, то наше національне нещастя, витвір рабського мозку. Все тільки коритися, де треба показати зуби. А той, перед ким коримосся, знає, що з нами можна робити що кому завгодно.

“Ніколи мене так не бе сором по лиці, як коли бачу мужика, що кла-

няється леда дурневи та по руках цілує. Тесаме можна бачити деколи і в нашої інтелігенції.

“Та що ми покажемо і докажемо в Римі? Хіба ж ми не показували нашої собачої вірності перед Дженокім? А що зискали...?”

Про тих легковірних, що їдуть до Риму скаржитися і просити, каже Чайковський:

“Є хитрі “малороси”, що думають: “Го! Го; Як приїдемо до святійшого отця і поцілуємо його постолу, як крикнемо: “Кривда нам!”, все здобудемо... Бо святійший отець всего того не знає що з нами твориться, і треба йому впокори все те сказати.”

Такі показують свій дівтацький розум; вони не знають що:

“В Римі тільки “ушес” (ух, вух), кілька голосів на світі. Там все знають, що в світі говориться, все бачать, що робиться. Знали там добре про “мартирольогію” (мучеництво) нашого духовенства, знають про затії конкордатові, целібатові і др.

“Говорити, що папа нічого про те не знає, то образа для Риму, а з нашого боку — фарисейство. Там справу конкордату і целібату давно вирішили, і письменні супліки (прось-

би) лише нас осмішать перед культурним світом. Нам треба вжити інших способів, а перший — цілковита абстиненція (здержання себе) від сьогорічного ювілею (від подорожі до Риму”.

“Ціха мша”.

“Ціха мша”, се в Поляків “тиха Служба Божа”, яку заведено і до гр. кат. Церкви. В перем. “Укр. Голосі”, ч. 21, 1925 р., була стаття Чайковського п. з. “Ціха мша”. І каже він, що коли прийде до церкви на “тиху Службу Божу”, то нічого не чує і то все. Де ж тут наші співи, питає він, де наш величавий обряд? Де те, що є ознакою нашої Церкви? І маємо вже нині, що інтелігенція вдовольняєсь “тихою Службою Божою”, а співаною не цікавиться.

“Через те занепадає наш обряд, наш спів, і повстає байдужість... Для інтелігенції став церковний обряд і спів “терра інкогніта” (незнаним краєм). Завважити се можна на співа-них Службах Божих, де співає хор інтелігентів. Поза співи, що зложені в ноти, не вміє нічого. Відспівання тропарів, кондаків, прокіменів і причастників полишається дякові, бо ніхто з членів хору того не втне. А вже що говорити про Вечірні й Утрені.”

Робота “невидимої руки”.

До того веде “невидима рука” (римсько-польська), каже Чайковський, щоби нашу Церкву ослаблювати. Вона веде до того, —

“Щоб наш східний прегарний обряд зробити народови байдужим. Тоді перехід на латинство буде ділом одного дня. Де поділися славні хори питомців духовних семинарів? Їм вже не дозволяють ординаріяти (єпископські заряди) співати в церкві.

“А прецінь кожному, що любить свою Церкву, жаль минулого. Він згадує, як молодим співав з дяками в церкві “Світе тихий”.

“Побиваємося за нашу Церкву, стаємо в обороні її прав навіть проти владик, а не звертаємо уваги на наш обряд, душа нашої Церкви пропадає.”

Де взялися “ціхі мші”?

Каже Чайковський, що до 1718 р. не було в уніятській Церкві “тихих Служб Божих”. Аж Замойський Собор (1720 р.) їх увів, щоби відзвичаювати нарід від нашого співу й обряду.

“Кажуть, що треба правити для молоді шкільної, котрої не можна довго в церкві задержувати. Я гадаю, що

тому можна зарадити, — Службу для молоді скоротити. Пропустити “Єктенію оглашених”, бо нині “оглашених” нема; опустити уступи з Єктеній, що повторяються кілька разів. Тоді співане Богослуження не потреває довше як три чверти години. А Богослуження тихі нічим не притягають. **Душею нашого східного обряду є спів. Хто в церкві співає, той двічі (два рази) молиться.”**

“Жінки нехай мовчать”.

Правило римської Церкви каже, що нехай жінки в церкві мовчать, але на те і в костелах не зважають. А “невидима рука” хоче, говорить Чайковський, щоби в нашій Церкві було для всіх: “малчать і не разсуждать”. Таким ладом заведено унію. А на Замойськiм Соборі поначіплювано нашій Церкві латинських латок, щоби відчужити нас від нашого обряду і співу. Щоби церква і костел були нам однакові. Та ми мусимо вести боротьбу з нашими владиками, щоби наша Церква була такою, якою має право бути.

Треба провінціального Синоду.

Конче треба скликати провінціального Синод (Собор), каже Чайковський, —

“Тільки Синод має відбутися по канонам нашої Церкви. Церкву становлять духовні і вірні. В Синоді мають взяти участь і миряне, і то з вибору, а не лише запрошені, які владикам подобаються. А на Синод Львівський (1891 року) запрошено проф. Шараневича, котрому Чяска (папський вистанник) враз з прислужником, владикою Сильв. Сембратовичом, не хотіли дозволити говорити.”

На Синоді полагодити справи: 1) Очистити наш обряд з усього ненашого і ввести в Богослуження українську мову. 2) Справа конкордату і celibату. 3) Усталити наше відношення до Риму і др.

“Як наші владики не зроблять того, то ми самі візьмемося за діло. Як корабель потопає, то пасажери самі сідають на ратункові човни і відпливають. Ми боронити будемо нашу Церкву, котру ми зробили почасти народною; а коли побачимо, що нічого не вдіємо, то будемо шукати виходу деінде.”

Все доси наведене показує, в яким страшнім положенню було гр. кат. Церква. І як Чайковський думав, так думали всі щирі Українці, так думав весь на-
рід.

СУДДЯ — РОМАН ДМОХОВСЬКИЙ.

Побіч Чайковського треба пригадати визначного греко-католика, Романа Дмоховського, суддю в Перемишли. Він же мав навіть титул папського лицаря: **“Кавалер ордеру: Про Екклезія ет Понтіфіце”** (За Церкву і Первосвященника — папу).

Коли гр. кат. єпископи почали в Галичині насильствами заводити celibat, Дмоховський проти того дуже різко виступив в пресі, а також написав драму **“Примусовий Целебс”**. Тоді католицькі верховоди почали плюгавити Дмоховського найбруднішими словами, як люде без чести і сорому. (Про те буде окремо).

Тут маємо важнійше з двох статей Дмоховського, надрукованих в перем. **“Укр. Голосі”** 1925 року.

Грім у сей дім, де мремо ми!

Такий був заголовок статті в перем. **“Укр. Голосі”**, ч. 5, 1925. Стаття починаєсь:

“І в наш край, “у сей дім, де мремо ми”, впав новий “грім” (celibat).

“Не забудуть того найпізнійші покоління, запише се літописець мартирології (мучеництва) українського

народу, як памятного 21-го грудня 1924, впали страшні слова з уст не племінного нашого ворога, не якогось наїздника, але з уст нашого найчільнішого Громадянина, з крові і плоти (з тіла) сина нашого народу, який нам тут у нашім княжім городі (Перемишли) повинен заступати суверена (пануючого, князя), — страшні слова: „сік вольо, сік юбео"! (так хочу так приказую).

“Відтепер не матимеш, Народе, останнього захисту рідної культури... Дістанеш якихсь урядників в різних рангах, які оскільки їм обставини і вітер згори дозволять, будуть пропонувати тобі Слово Боже, а більше від них нічого не надійся”.

Тими словами сказав еп. Коциловський, що він хоче і приказує богословам бути целесами (безженними). Його слова, се той грім, що вдарив “в наш дім”. І Дмоховський говорить далше:

“Треба застановитися, як недопустити народного дому до пожежі, підкладеної руками власних синів народу задля позискання сильних міра (світа) сего, задля “лакїмства нещасного”.

Зрозуміле, що коли єпископ каже: поставлю вас священиками, коли буде-

те целебсами, то він Тайну Священства продає, а питомці:

“Мають зректися споконвічного права нашої рідної Церкви, кілька разів запорученого Христовими Намістниками (папами), на підставі котрого, як одружені, можуть служити Христови і Народови”.

Дальше Дмоховський пригадує, що Церква забороняє священство продавати, або взагалі мати з того якісь зиски. А коли єпископ священство продає, то, по законам Церкви, позбавляє єпископства. А таке, як робить Коциловський, то продаж!

“Не змінює те нічого, коли єпископ при елекції (виборі) каже до питомця: Дам тобі їсти, прийму тебе до семинара, хоч ти хам вихованням і душею; парохію дістанеш скоро і добру, як зречешся св. Тайни супружа!

“В тім випадку по мойому глибокому католицькому переконанню, продається Тайна супружа єпископови, за хліб в семинари і за парохію. А зиск матеріяльний остає все при єпископови.

“І єпископ є чоловіком. І коли до Христа мав приступ сатана і хотів його іскусити, то чому ж і до єпископа не міг би приступити? Бо ж якщо вірую-

чий християнин і католик, не можу повірити, щоби раду примусового введення целібату міг єпископови уділити сам Бог, або Христос, на свідоцтво котрих він (Коциловський) в своїй промові 21-го грудня, 1924, покликався”.

Згадує Дмоховський закиди Коциловського, що дотеперішні жонаті священники не були такими як повинні бути, — “і се є образою для цілого нашого духовенства”.

“А мені, що походжу зі старої священничої родини, вихованому в атмосфері священничого католицького дому, — не лишається нічого іншого, як піднести прилюдно грімкий протест проти такого плюгавлення власного гнізда!”

Тут пригадує Дмоховський, що Коциловський дав своєму швагрови найкращу парохію, і не боявся, що він недобрий священник, бо жонатий.

Згадує і Хомишина, як маняка (дурноватого), автократа, циніка (безвистидника), та його книжки “В ім'я правди” та “Жонатий клир, а безженство клиру”, “котрими безчестить і плюгавить Тайну супружа”. За Хомишином пішов і Коциловський. А така робота, — “се вислід не нашої рідної гадки, а гадки тих (По-

ляків), які в документі з 1717 р. подали спосіб знищення нашого обряду і народу". Вони давно таке плянували, та забуті отці Синоду (з 1891 р.) перешкодили, як Ол. Стефанович, Григорій Чубатий, Іван Негребецький і другі. Тепер обібрали собі Станиславів (Хомишина), звідки "капля по капельці пускали отрую". Прийшла пригожа нагода і взялися до роботи, щоби добитися хвилі коли то: **"плебануф нашого обжондку пшезначаць бендземи"** (будуть призначувати Українцям польських ксьондзів).

"Пожежа спалахнула, ратуймо дім! Проминув час слів, — прийшла пора діл. Ми мусимо обдумати способи ратунку. Добре роблять громадяне Перемишля і Львова, що скликають віча в тій церковній справі, а ті віча дадуть почин до всенародної акції".

Роман Дмоховський,
надр. Суду, кавалер ордеру
Pro Ecclesia et Pontifice.

"3 духовного семинаря".

Дмоховський в тім же "Укр. Голосі" ч. 42, 1925 р., оповідає, яке безгодова заведено в перемиськім духовнім семинарі.

"Се, що діється тепер в духовнім семинарі в Перемишлі, є скандалом.

Се вже не інституція, що має виховувати священиків, се якийсь заклад, що має фабрикувати целебсів. Які ті “целебси” будуть, тим не журяться опікуни духовного семинара, бо мовляв: “не дівства від вас бажаю, але безженности”. Від сего року вже впроваджено в нас всі станиславівські методи (способи), а наш ректор, о. Лакота, конче хоче дорівнати о. Бойчукови в Станиславові.” (Про Бойчука буде далше).

Перше закликалося, щоби молоді люди зголошувалися до семинара, а тепер ні, — самі вибирають які їм на руку. Назбирали їх ще в часі вакацій, дають “лижку і миску”, і при їх помочи розбивають єдність старших питомців.

“Вже минулого тижня зазначив “Укр. Голос”, що тут гейби пляшово працюється над тим, щоби селови дати найслабші інтелекти (розуми) і характери, — осібняків, яким бракує примітивних (перших) підстав культури. Видно, що “невидима рука” пильно працює, щоби по Качалах, Лежогубських, Дзеровичах, Савойках, Левицьких, Костельниках і десятках інших сильних інтелектах настала доба пігмеїв (недоростків). Се трагедія нашого церковного життя Се упадок безмежний!

“Лячно робиться! Куди йдемо? Всіх найспосібніших розганяється, а лишається саму мірноту (простаків), таку нужденну мірноту, що не буде розуміти того, що буде читати в Євангелію. Можливе, що о. ректор вийде з аргументом, що “блаженні нищі (убогі) духом”. Як так, то дискусія вривається.”

На 1925 рік не розписували конкурсу (заклику до зголошень), де можна вибрати найспосібніших, “Тепер ректор приймає тихцем поодинокі, щоби тільки підписав цирограф”. (Цирограф в оповіданнях — запис власною кровю душі чортови). „Вибирає таких, що не мають лижки і миски, щоби їх та лижка і миска держала і в семінарі і при цілібаті”.

Семінар, се церковно-народна інституція, якою інтересується ціле духовенство і громадянство. “І тому не є байдужим хто буде духовним провідником народу, — матолок (туман), чи інтелект” (розум). Духовенство і нарід мусить протестувати, хочби хто покривав се “волею Божою”.

“Тому апелюємо (відкликаємось) до Консисторії в Перемишли, бо духовенство і громадянство їх винуваті закидає їм байдужість супроти того, що діється в семінарі. Домагається

від членів Консисторії, щоби вони ясно поставили справу, чи годяться з тим, що діється тепер в духовнім семінарі.

“Духовенство і громадянство очікує відповіді від членів Консисторії, коли наша Церква в небезпеці.”

Роман Дмоховський.

Слова Дмоховського, се слова широко визначного греко-католика і судді, який не міг мати особистого інтересу в тім, що говорить.

Як щирій Українець і совісний чоловік, він не міг мовчати, коли бачив, як “невидима польсько-римська рука” при допомозі українських прислужників веде Церкву і нарід до знищення.

Всякі способи.

З того, що дотепер сказане, бачимо, кілька всяких способів має та “невидима рука” в своїй роботі. Треба поставити для Церкви єпископів, які тій руці служили би. Треба поставити митрополитом Поляка. Треба завести “цікі мші”, щоби нарід привикав до такої Служби Божої, яка є в костелі, — а вона там завжди тиха. Треба до духовних семінарій приймати нездарів і туманів, щоби мати туманів священиків. Треба завести целібат. Треба конкордатом дати Церкву під владу Поляків. Треба до Церкви вво-

дити латинські “латки і латочки...” Звичайному чоловікові може і на гадку не прийти, що такими різними стежками ворог йде наступом з усіх сторін.

Дмоховський писав більше, ніж тут згадано, і при іншій справі він ще згадується. Хіба ще додати, що він в переписці з автором сеї книжки також згадував, що до духовних семинарів приймають найгірше дрантя, і що він “найперше Українець, а вже потім католик.”

КОМЕДІЯ, А НЕ — НЕЗГОДА.

В Галичині була думка, що між Хомишином і Шептицьким панує незгода. Хомишин з Шептицьким не числиться. От Хомишин заводить целібат, а Шептицький ні...

Та розумні себе питали: Чи Шептицький не має права в справі Хомишина вглядати? Чи йому робота Хомишина байдужа, коли вона несе загальне лихо?

Але час показав, що між Хомишином і Шептицьким була повна згода, а те, що виглядало на незгоду, було комедією для дурення Українців. Шептицький, Хомишин і Коциловський, се були актори-комедіянти. Гляньмо на довгу стежку, що вела до целібату.

1. Поляки вже в “Проекті на знищення Руси”, 1717 р., мали в пляні целібат.

2. “Пшияц

ди" вже в 1800-их роках плюгавить гр. кат. жонатих духовних і захвалює целібат.

3. Папський висланник Чяска на Львівським Соборі 1891 р. силуєсь накинати целібат.

4. Ухвали того ж Собору пофальшовано в користь целібату і папа прийняв їх як добрі.

5. Папський висланник Дженокі говорив 1923 р. у Львові, що целібат в гр. кат. Церкві повинен бути, бо на те згодилися три єпископи.

6. В 1918 р. Шептицький рішає, що половина богословів львівського семінара мають вже бути целібатами.

7. В 1920 році на тайних нарадах Шептицький з Хомишином і Коциловським постановляє, що треба целібат завести в гр. кат. Церкві.

8. Польський "Ілюстровани Курєр Цодзенни" каже, що: **Митрополит вже довгі роки перед війною носився з заведенням целібату.** Поляки про те давно знали.

Так заведення целібату під недавною Польщею почалося комедією, а закінчилося трагедією для Українців.

Така комедія тягнеться від заведення унії. Папи уніятів з усеї сили боронять перед По

Чи ж не комедія? Але уніятam тяжко було додуматися, що се плянова, облудна комедія.

ЦЕЛІБАТ В ІНШИХ КАТОЛИЦЬКИХ КРАЯХ.

Нім прийдемо до способів заведення целібату, послухаймо як целібат виглядав в других народів.

Вже в катол. "Ниві" з 1907 р., стор. 716, писалося:

"На католицькім заході (заході) багато клопоту наносять верховній (церковній) власті стремління і формальні петиції духовенства в ціли знесення целібату".

Значить: навіть в старім римо-католицькім світі целібатом не тішаються, а там же бачили чи є з нього користи, чому ж тоді греко-католики мали би його приймати?

В тій же "Ниві" з 1925 р. є стаття "Ідеал, а дійсність", де говориться:

"Наші піоніри целібатної реформи блискучими словами малюють целібатне життя в народів, котрі мають безженне духовенство. Там повнота св. Духа в духовенства; а в нас духовенство "

“Їм здається, що ми нігде не були, нічого не бачили, не читали, не передумували, не пережили, не досвідчили, не порівнювали. Нехай отже нашим реформаторам замалює (вдарить в лице) дійсний стан тої “обіцяної землі”.

Дальше говориться про Хорватію, — “споконвічну католицьку з римським обрядом”.

В органі Загребського духовенства, — “Католіцкі Ліст”, ч. 4, є стаття **“Чому впав авторитет духовенства в народі”**, яку написав свящ. М. Галауш.

Читаєш з вражінням, каже “Нива”, що се дійсно якийсь станиславівський “реформатор” обвинувачує наше нещасне жонате духовенство, а не латинське безженне.

Одначе помічаєш ріжницю: хорватський автор не гіперболізує (не переборщує), не накидається, не анатемізує (не виклинає), але пише як зрівноваженому чоловікові випадає писати. Ось виїмки з тої статті:

“Перша і найбільша причина упадку священничого авторитету (поваги), се моральне життя священника. Сіль землі нетільки що стратила смак, але зовсім попсувалася. Свящ

